

De filosoof

Wederom
dubbeldik!

Periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse Filosofiestudenten voor de Faculteit Wijsbegeerte Utrecht
Jaargang 7 · Nummer 33 · Februari 2007 · Blok 3 · Email: de.filosoof@phil.uu.nl · Website: phil.uu.nl/fuf

THEMANUMMER:

‘De wereld in kleur’

***Exclusief
interview
met Paul
Churchland***

DE WERELD IN KLEUR

Een illusie. Bedrog. Mind dependent properties. Oftewel: kleur, een leugen waar we allemaal in geloven. De wereld heeft helemaal geen kleur. Althans, zo wordt beweerd vanuit de subjectivistische hoek binnen de wondere wereld der debatten over qualia. Voor wie de draad nu kwijtraakt: lees deze Filosoof en je bent helemaal op de hoogte. Een ervaring rijker en een illusie armer, zoals men ook wel pleegt te zeggen. Of misschien besluit je na het lezen dat je het er helemaal niet mee eens bent en dat de wereld wel degelijk kleur heeft. En laten we wel wezen: wat hebben we eraan om te bedenken dat kleuren eigenlijk helemaal niet zouden bestaan? Worden we daar gelukkiger van? Denken we na het ontvangen van deze informatie: 'mijn leven is er veel leuker op geworden nu ik weet dat ik op vakantie ga genieten van een kleurloos drankje onder een grauwe palmboom, waarna ik een duik zal nemen in de diepgrijze oceaan waarin ik zwart-witte vissen kan zien'?

Maar, aangenomen dat we ons niet laten ontmoedigen door deze aannames die wellicht ooit juist blijken te zijn, en aangenomen dat we onszelf gewoon blijven zien als levend in een kleurrijke wereld waardoor zelfs het wonen in een spacebox op de Uithof een vrolijk tintje krijgt: interessant is het wel. Want geef toe: de gedachte dat het rood dat jij ziet door iemand anders als een heel andere kleur ervaren zou kunnen worden, is fas-

cinerend. Bij de redactie werden we hier enigszins door uit het veld geslagen, want we willen toch graag dat iedereen die de Filosoof leest eerlijk de kans krijgt om hier zijn eigen ervaring bij te hebben. En hoe is dat mogelijk als wij voor jullie zouden gaan bepalen welke kleuren jullie te zien zouden krijgen? Jullie zouden de door ons zorgvuldig uitgekozen kleuren geheel anders kunnen ervaren, waardoor we jullie leeservaring zouden verstoren met onze opdringerige poging tot opfleuring. Als je er even over nadenkt zou het heel asociaal zijn. Het zou in feite net zo iets zijn als wanneer we de Eiffeltoren groen en roze zouden verven en van iedereen zouden verwachten dat ze er blij mee zouden zijn. We vonden dat iedereen zijn eigen kleuren moet kunnen bedenken bij het lezen van de teksten in ons blad. En daarom is deze editie, met kleur als thema, als altijd in het zwart-wit afgedrukt. Het heeft heus niets te maken met een te krap budget.

Wat ik verder alleen maar wil zeggen: het kan zo gebeuren dat er bijna een hijskraan op je hoofd valt en terwijl je nog van de schrik aan het bekomen bent word je als rechtgeaard filosoof verondersteld je meteen af te vragen of deze kraan wel in werkelijkheid bestaat. Aangezien het me veiliger lijkt voor iedereen om voortaan op te passen voor de combinatie hijskraan en windkracht 10 en het werkelijk bestaan van deze factoren in ieder geval niet uit te sluiten, lijkt het me dat door ons eenvoudige filosofen ook over het werkelijk bestaan van kleuren niet te lang getwijfeld

Met onder andere:

- 3** Overleven op de Uithof: Verwacht het onverwachte
- 4** Interview Paul Churchland
- 7** Na het afstuderen: Karen Groeneveld
- 8** Het lichaam-geest probleem: kunnen we het oplossen?
- 12** De held van Marcus Düwell
- 14** Essay: Van 'De Wereld in kleur' naar 'Kleur in de wereld'
- 19** Iemand, niemand en honderdduizend — Luigi Pirandello
- 22** Bureau Buitenland: Editie Gent & St. Louis

En ook: poëzie, strips, discussie, een Vervolgverhaal, Sneu Poesje, een interview met Joel Anderson, De Stelling & de FUF-activiteitenkalender

hoeft te worden. Laat dit maar aan mensen als Paul Churchland over. Intussen kunnen wij ons bezighouden met onze eigen aangelegenheden en deze alle ervaren in een wereld in kleur.

Anna van Dijk is hoofdredacteur van De Filosoof.

De Filosoof zoekt kopij

**Heb je ook een bijdrage voor de Filosoof? Alle artikelen zijn welkom!
Let ook op het nieuwe vervolgverhaal achterin deze editie en schroom niet
er een mooi vervolg op te schrijven!**

De Filosoof is te bereiken via de.Filosoof@phil.uu.nl.

OVERLEVEN OP DE UITHOF: VERWACHT HET ONVERWACHTE

door Nori Spauwen

In lokaal 002 klonk net voordat mijn werkgroep begon, een enorme klap. De ramen trilden, iemand slaakte een gillette. Even dacht ik dat de bliksem ingeslagen was, maar toen besepte ik dat het helemaal niet onweerde. Het waaide alleen heel erg hard. Een opkomend gevoel van verontrusting onderdrukkend, rende ik naar de gang. Daar had ik het meest absurde uitzicht van mijn hele leven. Het Ruppertgebouw, mijn Ruppertgebouw, lag van onder tot boven vol met grote brokken puin. Met open mond stond ik ernaar te staren. Toen kwam mijn vriendin Fleur langs rennen, met mijn jas en mijn tas in haar hand. "Naar buiten!" Terwijl mensen aan de nooduitgang morrelden en andere adequate reacties vertoonden, had ik het gevoel alsof ik naar een rampenfilm keek, waar ik zelf niet echt deel van uitmaakte.

De storm buiten bracht me weer terug bij zinnen. Ik kwam erachter wat er gebeurt was: de groene hijskraan die werd gebruikt bij de bouw van het Casa Confetti lag raar verworden over de hele breedte van het Ruppertgebouw. Aan de achterkant had hij nog net een wit bestelbusje weten te raken, dat nu met zijn achterste wielen nogal zielig in de lucht hing. Aan de andere kant was de schade aanzienlijk groter.

De schrik maakte plaats voor bezorgdheid: er waren pas vijf mensen in het lokaal geweest. Omdat ons hoorcollege was uitgelopen, liepen heel veel studenten op dat moment waarschijnlijk door die gang. Ik had lang genoeg naar de hoop betonblokken staan kijken om te weten dat iedereen die daar onder lag, nooit meer op zou staan.

Hulpdiensten arriveerden en de binnenplaats werd afgezet met lint. Trillerig stonden we buiten in de storm, terwijl er paraplu's en luxaflexen om onze oren vlogen. Gelukkig vonden we steeds meer medestudenten, zij het allemaal een beetje bleekjes en geschrokken. Later werden we opgevangen in het Langeveldtgebouw, met gratis koffie en thee. We konden iets te eten halen op kosten van de faculteit, onder vermelding van het ongelukkig gekozen codewoord 'ravage'.

Op donderdag 18 januari 2006 zijn velen van ons getuige geweest van een wonder. De hijskraan die boven op het Ruppertgebouw viel, heeft niemand geraakt. Daar mogen we erg blij om zijn. Maar nu

het stof opgetrokken is en de meeste colleges ergens anders ingeroosterd zijn, is het tijd om eens goed na te denken over wat er is gebeurd. Naar mijn mening zijn er grove fouten gemaakt.

Yvonne van Rooij zegt in de Volkskrant van 19 januari dat zij niets weet van een evacuatie van het bestuursgebouw in oktober vorig jaar. Echter, een groot aantal Wijsbegeertedocenten en -studenten kan zich deze wél nog herinneren. Het was een oefening, op een dag dat er geen zuchtje wind stond er dus geen enkel gevaar dreigde. Wat ik dan jammer vind, is dat zo'n oefening níet teveel moeite is, terwijl bij windkracht 10 iedereen vanuit zijn kamer in het Bestuursgebouw die kraan ziet schommelen en niemand aan de bel trekt.

Volgens sommigen is de BAM, de aannemer die belast is met de bouw van Casa Confetti, twintig minuten van tevoren nog gecontacteerd. Deze gaf aan dat 'alles veilig was'. In het U-blad van 25 januari kunnen we echter schokkende gegevens lezen over de turbulentie op de plek waar de hijskraan stond. Deze zou er volgens klimaatwetenschapper Aarnout van Delden voor zorgen dat de windsnelheid precies op die plek tot tweemaal zo hoog kan worden als ergens anders. Als je op zo'n plek een hijskraan neerzet van 63 meter, en je houdt bij windkracht 10 nog steeds vol dat 'er niets kan gebeuren', dan is dat een erg grove inschattingfout. Een fout die dodelijke gevolgen had kunnen hebben.

Waarom is het Ruppertgebouw niet ontruimd? Ik vraag me af hoe hoog, of hoe laag, de veiligheid van studenten op de prioriteitenlijst van de Universiteit Utrecht staat. Menno Lievers heeft met zijn stuk "Weg met de racebaan", in het Ublad van 5 oktober vorig jaar, een prachtig betoog geschreven tegen de nieuwe busbaan die wellicht de beste, maar wreedste illustra-

tie is van hoe weinig oog er is voor de veiligheid van studenten: "De gehaaste student, die even niet oplet, komt nooit meer op college, net zoals die dame op de fiets een jaar geleden nooit op haar congres is verschenen. (...) Er zijn geen zebrapaden, want als je daarop aangereiden wordt, sta je in je recht."

Misschien ben ik wel bevooroordeeld, doordat ik nogal 'pech' heb gehad in mijn ervaringen met de Uithof als plek: ik kwam net aanlopen toen die Griekse jongen vorig jaar uit mijn flat aan de Cambridgelaan gesprongen was. Een paar maanden later zag ik een meisje aangereiden worden door een auto op de Cambridgelaan, naast de UB. Daarnaast vind ik de Uithof ook gewoon grijs, hard en lelijk. Ik voel me er niet meer veilig. Ik voel me er zelfs niet veilig.

En dat is volgens mij niet de bedoeling. Ik ben toch de op de Uithof wonende en studerende student, de Uithof is er toch voor mij? Daar lijkt het niet op. De Uithof wordt volgestampt met gebouwen, het één nog lelijker (maar duurder!) dan het andere. Een prestigecampus, dat moet het zijn. We moeten meetellen in de internationale ranglijsten. Dat de verkeerssituatie op verschillende plekken levensgevaarlijk is, dat er niet wordt geëvacueerd als er duidelijk gevaar dreigt, lijkt niet belangrijk voor de commerciële instelling die onze Universiteit aan het worden is.

Op de pamfletten die waarschuwen voor hardrijdende bussen, kunnen studenten ook het volgende lezen: "Houdt rekening met onverwachte situaties". En dat is precies wat je tegenwoordig op de Uithof moet doen om er te kunnen (over-)leven: verwacht het onverwachte.

Reacties? Mail de.filosoof@phil.uu.nl!

“Our social and moral lives would not be injured: they would be enhanced”

Een interview met Paul Churchland

DOOR FLEUR JONGEPIER

In november kreeg ik, en met mij veel andere studenten en docenten filosofie en psychologie, de kans om naar een lezing te gaan betreffende kleuren en het lichaamsgeest probleem. Beter nog, een lezing van Paul Churchland in eigen persoon. Na afloop van een indrukwekkende voordracht en na behoorlijk wat aarzelen, stapte ik dan toch maar op hem af en vroeg hem voor een interview voor *De Filosoof*. Wat bleek: het aarzelen was nergens voor nodig. Paul Churchland, overigens een opvallend aardige filosoof, voelde zich vereerd en wilde graag mijn vragen beantwoorden.

Om zo dicht mogelijk bij Churchland's antwoorden en de gestelde te vragen te blijven, is gekozen voor een onvertaalde versie van het interview. Omdat dit het interview alleen maar ten goede komt, zo gaat er namelijk geen informatie verloren bij een eventuele verkeerde vertaling van zijn antwoorden.

Paul Churchland (1942) is werkzaam aan de Universiteit van Californië, San Diego. Hij promoveerde aan de Universiteit van Pittsburgh en is vooral bekend door zijn werk binnen de *philosophy of mind* en neurofilosofie.

Hij is een groot aanhanger van het *eliminative materialism*. Deze stroming stelt dat alle mentale concepten zoals overtuigingen, gevoelens en verlangens, niet bruikbaar zijn binnen het wetenschappelijk onderzoek naar

de werking van onze geest. We kunnen beter niet spreken in termen van “overtuiging” of “gevoel”, maar moeten ons brein verklaren aan de hand van objectieve fenomenen als neuronen en hun wisselwerking. Vroeger dacht men dat er ‘aether’ nodig was voor de verspreiding van zonlicht, nu weten we dat zoiets niet bestaat. Hetzelfde is volgens Churchland aan de hand met subjectieve concepten als “gevoelens”: men spreekt hierover binnen de *folk psychology*, maar ooit zal men ervan overtuigd zijn dat we dergelijke concepten opzij moeten zetten.

▶ *During the first year, philosophy students at the University of Utrecht are introduced to the term folk psychology and the eliminative materialism. In the 1960s your view contained that the discourse concerning consciousness is mere ‘folk psychology’ because in time consciousness can be dispensed with. It is only a matter of time for the neuroscience to replace the current theory. Looking back, what has been the development of this view compared to your present position in the philosophy of mind?*

Actually, I argued that a specific part of folk psychology – that part concerned with the various propositional attitudes, such as ‘believes that P’, ‘desires that P’, ‘fears that P’, ‘suspects that P’, and so on – was likely to be a serious misrepresentation of what is really going on our brains, both kinematically and dynamically, as we engage in conscious cognition. I never tried to deny that we are conscious: only that our current and long-standing folk conceptions of cognitive activity accurately represent what is going on in our minds.

▶ *Have the past forty years contributed*

‘Purely physical theories of brain function can predict and explain phenomenological features of consciousness.’

in an advantageous or disadvantageous way for eliminative materialism?

Developments, over the past twenty years, in empirical neuroscience and in artificial neural network research, tend to bear out my skepticism on this point. It increasingly appears that *all* brains, human and animal, *represent* the world with activation-vectors across large populations of neurons (not with ‘beliefs’), and they *process* information by transforming activation vectors to new activation vectors by forcing them through a vast matrix of learned synaptic connections (and

not by drawing ‘inferences’ from one belief to another).

▶ *A question that regularly arises among students who have just become familiar with the principles of eliminative materialism involves the working of the neurolanguage. There would be no need to explain our feelings; we would simply name certain neurological actions in our brains. How could communication continue to exist if the notion of interpretation becomes superfluous?*

The depth of our interpersonal communication would be profoundly increased if we all learned to recognize, spontaneously, the coding patterns, the computational activities, and the ebb and flow of our neurotransmitters and neurochemicals. We would then still be interpreting our internal states, for social purposes, just as we do now. But we would then be using a much more accurate, more penetrating, and more powerful conceptual framework than we are now. Our social and moral lives would not be injured: they would be enhanced.

▶ *Your theory assumes people to become fully acquainted with neurology, psychology and all there is to know about the brain. But even now, many people have no clue about the functioning of the brain, let alone have an education at all. Is it realistically possible for every civilisation to take up such a complex neurolanguage?*

Of course it is possible. Our current Folk Psychology is actually extraordinarily complex. It takes children many years to become completely competent in applying it to real life. A new Neuro-Psychology might even be simpler and more elegant than our present

Folk Psychology, and perhaps even easier to learn. Couple that with its increased explanatory and predictive powers, and people will flock to learn it, just as they flocked to learn the strange theory and vocabulary of Sigmund Freud, even though it had no real explanatory virtues.

▶ *Consciousness according to you can be explained by the existence of recurrent nets. Information goes in both directions, therefore we can also interpret everything we receive from our senses.*

I agree that this is a way we get idea of time and our short-term memory, but how would this explain our assumption of our own consciousness?

It wouldn't. Being conscious is one thing (even lizards have that, at least when they are awake); having an idea of consciousness is an additional achievement, which most creatures probably never reach.

- ▶ *If you describe consciousness as a biological construction of recurrent nets, it would follow that animals have a consciousness as well.*

Yes, it would. And plainly they have a sleep/wake cycle just as we do, and can be made unconscious with anaesthetics.

- ▶ *What then, separates humans from animals?*

What separates humans from animals is a slightly bigger and more capable brain, but most importantly humans have language and an accumulating culture. This allows the brains of each human generation to 'download' at least some of the wisdom accumulated by previous generations. Animals can't do this, apparently.

- ▶ *If your theory is true, it would follow that we will be able to make an exact replica of ourselves in the future. We will be able to build highly complex machines that function the same way we do, and must consequently have a degree of consciousness as well.*

I agree. An electronic analogue of our brain's system of neuronal networks would have consciousness no less than we do.

- ▶ *Why are mental illnesses a reason for folk psychology to be false, and how could the riddance of mental states be helpful for psychiatry?*

The many examples and types of mental illness and cognitive pathologies provide a range of cases where our Folk Psychology provides no worthwhile explanations or understanding at all. They are testament to Folk Psychology's explanatory and predictive failures. Such failures are typically the sign of a false or inadequate theory.

- ▶ *On November the 15th you held a lecture at the University of Amsterdam. You*

presented an entirely new theory about colour sensations that could have serious implications regarding the qualia debate, among other matters in the philosophy of mind. You introduced

'A new Neuro-Psychology might even be simpler and more elegant than our present Folk Psychology.'

so-called chimerical-colour sensations. Could you give us a short explanation about these particular sensations?

These peculiar color sensations correspond to (indeed, are identical with) a range of highly unusual neuronal-activation patterns in the brain's neuronal population for representing color. No normal external object will ever produce them, but the Hurvich-Jameson neural-network model of our color system entails that these weird color sensations can be produced in us by some unusual techniques that manipulate that network in abnormal ways. When we actually test those techniques on normal humans, these weird sensations are result. The theory's predictions, implausible though they seemed, turn out to be correct.

- ▶ *Throughout this reading the audience performed as guinea pigs for several experiments concerning new colour sensations. During the experiments we witnessed afterimages with colours we had never seen before. A blue as dark as the deepest black – without actually being black. You proved it to be possible to actually predict these sensations, instead of speculating about colour impressions. What are the consequences of this scientific development concerning qualia?*

This shows that purely physical theories of brain function can predict and explain phenomenological features of consciousness, contrary to what some philosophers have claimed.

- ▶ *Although I think we are moving to a more and more materialistic view of the world and ourselves, eliminativism still frightens me to some extent. All kinds of Brave New World scenario's come to mind when I imagine a world in which we know everything about our brain and therefore also our actions. We could fix all abnormalities, control everything and everyone since we know them thoroughly. Is this just a*

person believing in propositional attitudes speaking and is it merely the fear of an alchemist?

I think fear of the still-largely-unknown is a fairly natural response, but we have many examples from history to guide us. You mention the replacement of alchemy by modern chemistry. That was clearly a

good and highly beneficial change in our conceptions. The same is the replacement of medieval conceptions of Health, by the new concepts of modern biology and modern medicine. No one now would willingly go back to those darker times. I hope and expect that modern cognitive theory and neuroscience will do the same for our notions of Rationality and Sanity in the domain of mental phenomena.

STELLING > Nederland is niet gekleurd genoeg

Wellicht een uitgekauwd onderwerp, maar toch oneindig actueel: De multiculturele samenleving in Nederland. Moeten we deze bestrijden of juist stimuleren?

Jasmijn Wienk, eerstejaars >

'Eens even zien. Socialistische Partij én Geert Wilders als grote winnaars van de Tweede Kamerverkiezingen 2006. Ruim 20 procent van de Nederlandse bevolking is een smeltkroes van Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen tot Duitsers, Fransen, Belgen en Japanners (Bron: <http://www.cbs.nl>, statistieken van 1 december 2006). Discussieprogramma's schieten als paddenstoelen de grond uit. Participerend publiek is daarbij de norm. Al bijna een miljoen weblogs in Nederland. Grijs massa's? De meute volgen? Komaan mensen, dat was iets uit grootmoeders tijd. Anno 2007 is het: beken kleur! Onderscheid uzelf! Scandeer uw mening en hij zal gehoord worden!

Nederland niet gekleurd genoeg?! We lopen juist over van kleur. Of dat desastreuze gevolgen heeft? Dat kan, maar volgens mijn zienswijze hoeft dat niet. Kijk, deze gekleurde samenleving is een feit en wij hebben daarom een universele geldigheid van bepaalde normen en waarden in de dominante Nederlandse cultuur nodig. Het is niet mogelijk om vreedzaam samen te leven met mensen die halsstarrig vastklampen aan hun eigen kleur die in moreel opzicht compleet het tegenovergestelde is van de algemeen heersende kleur. Cultureel gebonden voorbeelden zoals bloederige eerwraak op je vrouw en het (onvrijwillig) besnijden van je dochter vallen ver buiten de algemene Nederlandse tolerantiegrenzen, en die grenzen zijn fundamenteel voor een goed functionerende samenleving. Echter is zwart-wit-denken hier niet op zijn plaats. Binnen die grote lijnen zijn er nog zoveel mogelijkheden. Nederland mag dan overlopen van kleur, mijns inziens is ze nog verdomd slecht in mengen. We moeten leren om een gezamenlijk volk te worden en tegelijkertijd met respect met elkaars kleur om te gaan. Wie weet, dan begroeten we elkaar straks, net als de Syriërs, steevast met 'Welke kleur heb jij vandaag?'

Maarten Simons, tweedejaars >

'De stelling voor het eerst lezend dacht ik, een beetje geïrriteerd, dat het over de multiculturele samenleving en met name integratie ging. An sich is dit een leuk onderwerp, ware het niet dat mevrouw Verdonk het een vervelende bijmaak heeft gegeven. Ik was dan ook verheugd toen ik me realiseerde dat integratie Nederland juist minder kleur zou geven; gelukkig dus het tegenovergestelde van deze stelling.

Het lijkt, door de formulering van de stelling, dat een voorstander van de stelling ontevreden is met de huidige 'gekleurdheid' van Nederland. Hier ben ik het niet per se mee eens. Persoonlijk vind ik dat Nederland al genoeg variatie van cultuur en 'kleur' heeft, zeker vergeleken met andere, minder diverse, landen. Maar ja, zoals we allen a priori weten is meer altijd beter...

Aangenomen dat Nederland gekleurd moet worden, moet men natuurlijk wel nagaan of het schilderij Nederland door deze schijnbaar nodige inkleuring wel mooier wordt. Een 'Casa Confetti' van alle mogelijke kleuren is leuk als statement voor ons liberale landje maar zal, door zijn onsamenhangendheid, misschien op langere duur juist irritaties opwekken. Bij de (in)kleuring van Nederland zal er dus, in mijn ogen, niet alleen gezocht moeten worden naar nieuwe kleuren die ons kleurenspectrum kunnen verrijken, maar bij die kleuren ook afgevraagd moeten worden of ze passen in het beeld wat wij willen hebben van onze maatschappij: Het moet geen grijze massa worden, maar het hoeft ook weer niet te vloeken.

Laten we dus niet alleen, in navolging van Nietzsche, ons leven als een kunstwerk inrichten, maar ook onze samenleving; met meer kleur, op voorwaarde dat het niet vloekt!

Daniel Meijer, derdejaars >

'Negatieve uitspraken over buitenlanders in Nederland zijn in mijn ogen gebaseerd op een overdreven angst voor het vreemde. Veel mensen houden van hun vertrouwde wereldje, en zijn bang dat anders denkende mensen dit wereldje zullen slopen en dat ze het er slecht vanaf zullen brengen. Ik ben van mening dat mensen uit andere culturen veel aan onze cultuur kunnen bijdragen.

Multiculturaliteit brengt onder andere nieuwe ideeën, nieuwe muziek, nieuwe films, nieuwe culinaire inzichten en nieuwe interpretaties van vastgeroeste 'feiten' over ethiek, religie en sociaal handelen. Ik hou zelf van vernieuwing in inzichten en ik geloof dat als meer mensen het inzicht krijgen dat hun wereldje niet de enige goede is, deze mensen uiteindelijk verlichter zullen zijn dan eerst, en daarmee zich een stuk beter zouden voelen.

Je kan het zien op een Hegeliaanse, dialectische manier: breng twee uitersten in cultuur samen, en je creëert een cultuur die nog beter is dan een van beide originelen. Op deze manier zal er uiteindelijk een supercultuur ontstaan waarin alleen maar tevreden en vrolijke mensen leven.

Het probleem waar Hegel en nu ook ik last van hebben, is dat het niet erg aannemelijk is dat er ooit een perfect einde zal zijn en er nooit alleen maar tevreden en vrolijke mensen zullen zijn. Dit wil niet zeggen dat we multiculturaliteit maar moeten opgeven, want hoe meer we leren van andere denkwijzen, hoe verlichter onze cultuur zal worden. Dit geldt natuurlijk ook voor de mensen die in onze cultuur terecht komen.'

NA HET AFSTUDEREN

door Karen Groeneveld

Naarmate het einde van mijn studie dichterbij kwam, werd ik steeds vaker overvallen door prangende vragen zoals: wat moet ik in godsnaam hierna gaan doen? Zitten mensen nog wel te wachten op filosofen? En: hoe kan ik mijn e-bay habit blijven bekostigen als ik geen studiefinanciering meer ontvang? Omdat Wijsbegeerte nu eenmaal geen studie is waarbij de carrièreopties erg voor de hand liggen, begon ik mij steeds meer zorgen te maken over het leven ná de scriptie. Een stage leek mij de ideale oplossing om erachter te komen wat ik eigenlijk wilde, en tot mijn grote verbazing hoefde ik niet eens lang op zoek. Tijdens een gesprek over een mogelijke stage bij een politieke partij werd mij opeens een stageplek aangeboden bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), een adviesorgaan in Den Haag dat adviezen uitbrengt aan de overheid over allerlei verschillende onderwerpen, zoals de Islam, het klimaat, media, democratie, onderwijs en de verzorgingsstaat. Toen ik tijdens mijn gesprek de afgewezen Europese Grondwet noemde als onderwerp waarbij deliberatieve democratie wellicht een interessante rol kon spelen, was mijn lot bezegeld. Ik kon beginnen bij het project over Europa en Nederland, waarbij onderzocht ging worden hoe het nu verder moet met de Europese Unie en met Nederland nadat de Grondwet in 2005 werd afgewezen. Ik zou onderzoek gaan doen naar de rol die burgerparticipatie speelde bij de initiatieven die de Nederlandse overheid had opgezet om te achterhalen hoe de Nederlandse burger nu eigenlijk dacht over Europa, en hier heb ik ook uiteindelijk mijn scriptie over geschreven.

Omdat mijn stagebegeleidster zelf nare ervaringen had gehad met stages waar ze zes maanden lang alleen maar dingen mocht kopiëren, wilde ze mij met zoveel mogelijk aspecten van de WRR in aanraking brengen. Dit betekende dat ik vanaf het begin meeging naar alle vergaderingen en bijeenkomsten met andere adviesraden, en dat ik op een gegeven moment in Brussel zat te notuleren op een bijeenkomst met Prins Constantijn. Daarnaast heb ik de workshop georganiseerd waarbij de papers van alle onderzoekers werden besproken: een immense klus, niet in de laatste plaats omdat een aantal onderzoekers de betekenis van het woord 'deadline' niet helemaal leken te begrijpen en bijna gestalkt moesten worden

voordat ze iets inleverden. Ook kreeg ik te maken met mensen die duidelijk hoger in de pikorde stonden en zich daar ook naar gedroegen: dit vergde vaak het uiterste van mijn diplomatieke vaardigheden...

Uiteindelijk heb ik acht maanden stage gelopen bij de WRR, en het is een ervaring die ik elke student Wijsbegeerte zou willen aanraden. Het is een kans om erachter te komen waar je sterke en zwakke punten liggen en je bent op een heel praktische manier bezig met je studie. Zelf vond ik het erg interessant om de Haagse politiek van zo dichtbij mee te maken en te ontdekken hoe bureaucratisch en langzaam dit wereldje soms kan zijn. Het wachten op een adviesaanvraag van de overheid nam bijvoorbeeld al 3 maanden van mijn stage in beslag, terwijl er zonder deze adviesaanvraag geen rapport kon komen. Dan is het wel lastig om niet gefrustreerd

te raken! Gelukkig zaten er veel meer leuke kanten aan mijn stage en hoorde ik soms sappige roddels over bekende politici. Ook was het een uitstekende kans om mijn netwerk te vergroten.

Inmiddels ben ik alweer vier maanden afgestudeerd en is het werkende leven nu begonnen. Ik heb nu een goed idee wat voor een soort werk ik zou willen doen en ik ben dan ook druk bezig met solliciteren (alweer zo'n langzaam proces, dat gepaard gaat met veel afwijzingen en teleurstellingen). Ik zou de studenten Wijsbegeerte die het idee hebben dat een stage goed bij hen zou passen aanraden gewoon een paar open sollicitaties te sturen naar instanties die hen interessant lijken. Ook al hebben deze instanties misschien niet meteen een plek voor je, vaak wordt je brief wel bewaard en krijg je bij een nieuwe opening weer een nieuwe kans!

ESSAY > Het lichaam-geest probleem. Kunnen we het oplossen?

DOOR ANNEMIEKE REIJNGOUD

Kunnen we het lichaam-geest probleem oplossen? Om deze vraag te beantwoorden, probeer ik eerst de mystiek rondom het lichaam-geest probleem te verwoorden en op te helderen. Daarna formuleer ik een (mogelijke) oplossing voor het probleem en betoog, in navolging van McGinn, dat we deze nooit zullen achterhalen. Ten slotte leg ik het verband met multiële realisatie.

DE MYSTIEK VAN HET LICHAAM-GEEST PROBLEEM

Datgene wat het lichaam-geest probleem zo intrigerend maakt is de totale tegenstelling tussen onze intuïtie over dit probleem en onze hang naar fysiologische verklaringen. Gevoelsmatig is de geest een apart verschijnsel, niet te vergelijken met welk materieel object dan ook. Deze visie wordt niet alleen breed gesteund door alle grote wereldreligies, maar ook filosofisch verantwoord door René Descartes, met het *Cogito ergo sum*. Het 'zelf' waarvan Descartes het bestaan heeft bewezen, heeft echter geen lichamelijke; het is in essentie een denkend ding (*res cogitans*) en niets anders.

De Cartesiaanse geest druist tegen al onze huidige wetenschappelijke principes in en kampt met een groot causaliteitsprobleem. Hoe kan deze immateriële, niet-ruimtelijke substantie immers in wisselwerking staan met het stoffelijke lichaam dat gebonden is aan de causale, natuurwetenschappelijke wetten? De (neuro)wetenschappelijke kant in onszelf verwerpt de dualistische geest dan ook radicaal en beschouwt de geest als een materiële substantie, onlosmakelijk verbonden met de hersenen. Deze materialistische kijk op het lichaam-geest probleem heeft geen last van het causaliteitsprobleem.

Ook de materialist stuit echter op enkele aanzienlijke problemen, waaronder het probleem van multiële realiseerbaarheid. Kinderen met een waterhoofd kunnen immers ook rekenen, zij het met geheel andere hersengebieden dan gezonde kinderen. Dit is echter geen onoverkomelijk obstakel voor de materialist, daar hij zich kan beroepen op de token-token identiteitstheorie. Volgens deze theorie is niet ieder *type* mentale gebeurtenis gelijk aan ieder *type* neurofysiologische gebeur-

tenis, maar elke *token* mentale toestand identiek aan elke *token* fysieke toestand. De weg lijkt dus vrij om te veronderstellen dat een *type* mentale toestand op meerdere manieren kan worden gerealiseerd.

Als mentale toestanden echter identiek zijn aan neurofysiologische toestanden, waar berust het onderscheid dan op? Deze vraag leidt tot twee totaal verschillende antwoorden binnen het materialistenfront. De ene materialist kent mentale toestanden bepaalde eigenschappen toe die het mogelijk maken dat wij ze kennen, zoals rond, rood en sappig eigenschappen zijn van een appel. Deze eigenschappen zijn volgens deze materialist echter in wezen neurofysiologisch van aard. Met die uitspraak stuit hij op de wet van Leibniz; voor enig object *x* en enig object *y* geldt dat, wanneer *x* gelijk is aan *y*, voor alle eigenschappen van *F* geldt dat als *x* eigenschap *F* bezit, *y* die eigenschap ook heeft en vice versa. Mentale toestanden lijken daarentegen eigenschappen te hebben die onmogelijk door neurofysiologische toestanden bezeten kunnen worden. Ik doel hierbij op het belevingskarakter van veel mentale toestanden (de 'what-it's-likeness') en het feit dat propositionele houdingen altijd ergens op gericht zijn, oftewel: *intentionaliteit* vertonen¹.

De andere materialist zal op de vraag wat de status van mentale toestanden eigenlijk is, antwoorden dat slechts onze manier van spreken over mentale – en neurofysiologische toestanden verschilt; de filosoof kent bijvoorbeeld een droom onder de naam voor een mentale gebeurtenis, terwijl de neurofysioloog datzelfde proces als een neurofysiologische gebeurtenis kent. De wet van Leibniz is nu niet meer van toepassing, omdat het draait om eigenschappen-van-een-manier-van-kennen en niet om eigenschappen-van-de-hersenenprocessen-zelf, en daarmee creëert deze materialist de mogelijkheid om te stellen dat het onderscheid tussen menta-

¹ Van sommige objecten (bijvoorbeeld woorden) zou in principe ook kunnen worden gezegd dat ze ergens op zijn gericht, maar die intentionaliteit berust uiteindelijk op het feit dat wij die woorden op een bepaalde manier gebruiken; ze bezitten *afgeleide intentionaliteit* en geen *originale intentionaliteit*, die alleen zal worden aangetroffen in mensen.

le gebeurtenissen en hersenprocessen berust op secundaire eigenschappen². Toch bevredigt deze redenering niet de intuïtie dat wij, om de geest van zijn mystiek te ontdoen, de fenomenologische eigenschappen van de ervaringen (*qualia*) van iemand anders moeten kunnen *begrijpen* en verklaren.

Kortom: de mystiek van het lichaam-geest probleem wordt veroorzaakt door ons (zelf)bewustzijn aan de ene kant en onze wetenschappelijke ratio aan de andere kant.

WANNEER HEBBEN WE HET LICHAAM-GEEST PROBLEEM OPGELOST?

Het lichaam-geest probleem kan op drie verschillende manieren worden benaderd en elk van die benaderingen vereist een andere oplossing. De kwestie valt uiteen in een ontologisch, een epistemologisch en een conceptueel probleem.

Het ontologische probleem is gesteld op vragen als: wat is de ware natuur van mentale toestanden en processen? Wat is de relatie tussen lichaam en geest? En is het mogelijk dat een puur materieel systeem, zoals een computer, een geest bezit? Niet alleen het dualisme en het materialisme, maar ook het behaviorisme en het functionalisme geven antwoord op deze vragen. Het ontologisch behaviorisme verdedigt kortweg de opvatting dat mentale toestanden niet bestaan en dat wat wij de geest noemen samenvalt met publiekelijk waarneembaar gedrag. De (ontologisch) behaviorist maakt twee grote fouten volgens de functionalist: in het behaviorisme is geen ruimte voor introspectie³ en de causale rol die onze geest lijkt te spelen in ons gedrag, daar deze immers bepaalt welke respons op welke stimulus volgt. Het functionalisme definieert mentale toestanden dan ook als de verzameling van causale relaties die zij dragen tot zintuiglijke informatie (input), tot andere mentale toestanden en tot gedrag (output). Ook het functionalisme kampt echter met een serieus probleem: *qualia*, het kwalitatieve aspect van ervaringen. Deze mentale toestanden

² Secundaire eigenschappen van objecten (zoals kleur, geur en smaak) zijn afhankelijk van de manier waarop ze door een subject worden waargenomen.

³ De behaviorist moet, in navolging van Ryle, retrospectie dan ook dezelfde functionaliteit toekennen als introspectie en zelfkennis verklaren door te stellen dat mensen zichzelf aan dezelfde testen onderwerpen als waaraan zij andere mensen onderwerpen, maar omdat iemand voortdurend in de buurt is van zichzelf, dat dit leidt tot grotere kennis van zichzelf dan van anderen.

bezitten immers geen causale relaties tot sensorische informatie, andere mentale toestanden of fysieke handelingen. Zowel het behaviorisme als het functionalisme laten echter wel genoeg ruimte voor het verschijnsel multiële realisatie.

Het epistemologische probleem heeft betrekking op het *kennen* van mentale toestanden. De hamvraag is of we de geest alleen vanuit het eerste persoonsperspectief kunnen leren kennen of ook vanuit het derde persoonsperspectief. Kortom: kunnen we de geest op de *objectieve*, wetenschappelijke manier bestuderen? Het lichaam-geest probleem wordt volgens epistemologisch georiënteerde filosofen namelijk niet veroorzaakt door een verschil tussen mentale – en neurofysiologische toestanden, maar door een verschil in onze *kennis* van mentale – en neurofysiologische gebeurtenissen.

Het conceptuele probleem houdt verband met de *begrippen* uit de volkpsychologie waarmee we over mentale toestanden praten. Volgens conceptueel reductionisten kunnen deze uiteindelijk worden gereduceerd tot begrippen die behoren tot een neurofysiologische theorie over de hersenen. De conceptueel anti-reductionist beweert echter het tegenovergestelde en beschouwt het begrip-*pen*apparaat waarmee wij over mentale verschijnselen praten als conceptueel autonoom. De conceptueel eliminativist is ten slotte van mening dat ons vocabulaire voor mentale gebeurtenissen volkomen verkeerd is en radicaal aan de kant moet worden gezet.

Met de huidige wetenschappelijke resultaten⁴ valt het nauwelijks te ontkennen dat de hersenen een veel grotere invloed op de geest hebben dan het ontologisch dualisme veronderstelt. Ondanks het feit dat mentale toestanden niet per definitie kunnen worden gereduceerd tot neurofysiologische toestanden, zijn de meeste hedendaagse filosofen het erover eens dat de (menselijke) geest in de hersenen wordt gerealiseerd of uit de hersenen voortvloeit. Het lichaam-geest probleem zouden we in dat geval hebben opgelost wanneer de twee epistemologische problemen (het probleem van andere geesten en het probleem van (zelf)bewustzijn) *naar behoren* zijn beantwoord. Daarmee bedoel ik dat wij moeten *begrijpen* hoe het bewustzijn uit de hersenen voortvloeit (dat lost immers niet alleen het probleem

van (zelf)bewustzijn op, maar ook het probleem van andere geesten), oftewel: we moeten de psychofysische link achterhalen.

WAAROM WIJ DE PSYCHOFYSISCHE LINK NIET KUNNEN ACHTERHALEN

Colin McGinn betoogt in zijn essay “*Can we solve the Mind-Body Problem?*” dat de mystiek van het lichaam-geest probleem wordt veroorzaakt door onze eigen cognitieve beperkingen en niet door één of ander (objectief) mysterie in de werkelijkheid. Dit doet hij in twee stappen.

Allereerst stelt McGinn dat er een natuurlijke eigenschap van de hersenen moet zijn die de psychofysische correlaties uit de mistige sferen trekt en verklaart hoe het bewustzijn uit de hersenen voortvloeit, daar het ongeloofwaardig is als we deze correlaties simpelweg als onverklaarbaar of fundamenteel aannemen. Daarnaast zijn we geen eliminativisten aangaande bewustzijn en willen we bewustzijn niet opvatten als het konijn dat plotseling uit de hoge hoed (de hersenen) tevoorschijn wordt getoverd. Verder is het brein, net zoals het leven, een product van de evolutie en daarom moet ook het bewustzijn, dat niets meer is dan een verdere biologische ontwikkeling van de hersenen, biologisch kunnen worden verklaard, aldus McGinn.

Vervolgens beargumenteert McGinn de stelling dat gegeven de manier waarop wij onze concepten *moeten* vormen en onze theorieën *moeten* ontwikkelen⁵, wij de natuurlijke eigenschap *P* nooit zullen kunnen *fassen*; wij zijn *cognitief gesloten* met betrekking tot die eigenschap. Dit impliceert echter geen *irrealisme* over *P*. Dat het elektromagnetisch spectrum ook golflengtes bevat die wij niet kunnen zien, betekent immers niet dat die delen van het spectrum niet bestaan. Daarom leidt het feit dat wij cognitief gesloten zijn met betrekking tot *P* niet tot de conclusie dat *P* onnatuurlijk is of niet bestaat.

Om te beginnen neemt McGinn aan, in navolging van Locke, dat het mogelijk is dat onze cognitieve vermogens niet elk probleem dat wij herkennen, kunnen oplossen. Daarna identificeert hij de twee wegen die ons naar *P* zouden kunnen leiden: introspectie en empirische waarneming. Hoewel wij vanuit het eerste persoonsperspectief de eigenschappen van bewustzijn direct kunnen onderzoeken, geldt dit niet

voor de verbinding tussen het bewustzijn en de hersenen. Introspectie maakt het niet begrijpelijk dat bewuste toestanden afhankelijk zijn van de hersenen. Daarom kunnen we *P* niet vatten via introspectie. Daarnaast is het onwaarschijnlijk dat we *P* uit de huidige concepten van bewustzijn kunnen extraheren via een conceptuele analyse, aldus McGinn. Tot slot merkt hij op dat we geen concepten van eigenschappen van bewustzijn kunnen vormen die wij zelf niet bezitten; wij kunnen ons bijvoorbeeld niet voorstellen hoe het is om een vleermuis te zijn. Omdat wij zelf dus niet alle mogelijke type bewuste toestanden bezitten, zullen wij nooit een algemene oplossing voor het lichaam-geest probleem kunnen geven.

De tweede weg die de mens zou kunnen leiden naar eigenschap *P* is via de neurowetenschappen, oftewel: vanuit het derde persoonsperspectief van de empirische waarneming. Er worden immers met gepaste regelmaat nieuwe concepten geïntroduceerd om de werking van de hersenen adequaat te kunnen verklaren. Het zou nog slechts een kwestie van tijd kunnen zijn voordat *P* wordt geïntroduceerd. McGinn brengt hier tegenin dat ons begrip van het brein wordt beperkt door wat wij zintuiglijk kunnen waarnemen en *P* is nu eenmaal geen observeerbare eigenschap van de hersenen; wij zijn *perceptueel gesloten* met betrekking tot *P*. Geen enkele waarneembare eigenschap of functie van de hersenen zou ons er immers van kunnen overtuigen dat we *P* hebben gelokaliseerd. Dat komt volgens McGinn omdat onze zintuigen in essentie objecten in de ruimtelijke wereld met ruimtelijk gedefinieerde eigenschappen presenteren en het bewustzijn juist niet kan worden verbonden met de hersenen via ruimtelijk te definiëren eigenschappen van de hersenen. Perceptuele geslotenheid leidt niet per definitie tot cognitieve geslotenheid, daar de mens de mogelijkheid heeft om hypothesen te formuleren waarin niet observeerbare objecten kunnen worden geconceptualiseerd. De neurowetenschappen onderzoeken het lichaam-geest probleem *bottom-up*, in tegenstelling tot de *top-down* aanpak van de filosofie, en kampen dus slechts met fysieke problemen. Om deze te verklaren zal het volgens McGinn nooit nodig zijn om uit het fysieke rijk te treden en concepten van bewustzijn te introduceren en omdat we geen bewustzijn nodig hebben om onze neurofysiologische observaties te kunnen verklaren, hebben we ook eigenschap *P* die bewustzijn verklaard niet nodig.

4 Herseninfarcten kunnen niet alleen leiden tot bijvoorbeeld spraakgebreken, maar ook tot karakterveranderingen.

5 De structuur van onze cognitieve vermogens laat simpelweg geen andere manier toe.

Eigenschap *P* valt dus niet te identificeren via introspectie, noch met behulp van de neurowetenschappen, daar wij perceptueel gesloten zijn met betrekking tot *P* en eigenschap *P* ook niet is af te leiden uit de neurofysiologische resultaten van het empirisch onderzoek. Kortom: de mens is cognitief gesloten met betrekking tot *P*. Aldus McGinn.

Nagel beëindigt zijn artikel hoopvoller. Hij ziet een mogelijkheid om het gapende gat tussen de subjectieve en de objectieve benadering te dichten: wij moeten nieuwe concepten vormen en een nieuwe methode ontwikkelen om niet meer afhankelijk te zijn van onze verbeelding wanneer we over het subjectieve karakter van ervaringen willen nadenken. Dit lost volgens McGinn het ware lichaam-geest probleem echter nog niet op: ook via deze benadering *begrijpen* we immers nog niet hoe qualia uit de hersenen voortkomen.

TOT SLOT

Vrijwel alle argumenten tegen de oplosbaarheid van het lichaam-geest probleem komen neer op één toverwoord: 'qualia'. Het kwalitatieve aspect van ervaringen lijkt iets te zijn dat we niet kunnen ontkennen. Qualia bezitten geen causale relaties tot zintuiglijke informatie, andere mentale toestanden of fysieke handelingen en kunnen daarom door geen enkele materialistische theorie afdoend worden verklaard.

McGinn's argumentatie dat we de psychofysische link nooit kunnen achterhalen, houdt verband met qualia. Zo stelt hij dat wanneer wij cognitief geopend zouden zijn met betrekking tot eigenschap *P* en dus begrijpen hoe specifieke vormen van bewustzijn afhangen van verschillende soorten neurofysiologische structuren, wij ons kunnen voorstellen hoe het is om een vleermuis te zijn:

[...] Then, of course, we would understand how the brain of a bat subserves the subjective experiences of bats. Call this type of experience *B*, and call the explanatory property that links *B* to the bat's brain *P_i*. By grasping *P_i* it would be perfectly intelligible to us how the bat's brain generates *B*-experiences; we would have an explanatory theory of the causal nexus in question. We would be in possession of the same kind of understanding we would have of our own experiences if we had the correct psychophysical theory of them. But then it seems to follow that grasp of the theory that explains *B*-experiences would confer

a grasp of the nature of those experiences: for how could we understand that theory without understanding the concept *B* that occurs in it?^[1]

Wij ervaren de qualia van iemand anders *per definitie* niet op dezelfde manier en dus concludeert McGinn dat we de psychofysische link nooit kunnen achterhalen.

MULTEPELE REALISEERBAARHEID

Multipele realiseerbaarheid is de these dat dezelfde type mentale toestand door verschillende fysieke toestanden kan worden gerealiseerd. Met dit verschijnsel behoort de lichaam-geest filosofie zeer zeker rekening te houden. De menselijke hersenen zijn immers van een grote diversiteit en wanneer een ander deel van de hersenen een mentale functie overneemt, weerhoudt dat ons er niet van dezelfde mentale toestanden aan de betreffende persoon toe te schrijven. Daarnaast zijn bepaalde delen van de hersenen tot op zekere hoogte (artificieel) vervangbaar.

Op het eerste gezicht vormt multipele realisatie dus een groot voordeel voor het behaviorisme en het functionalisme. Klassiek functionalisme neemt het echter iets te ruim: wanneer alle Chinezen een netwerk zouden vormen dat bijvoorbeeld de causale relaties in de menselijke hersenen simuleert, dan bezit het Chinese volk volgens deze vorm van functionalisme een geest. Niet elke willekeurige implementatie is kortom geoorloofd, maar welke wél is op dit moment onduidelijk, omdat we de psychofysische link nog niet hebben achterhaald. De kans is groot dat met de opkomst van steeds intelligentere computers mensen steeds minder moeite zullen hebben om mentale toestanden en zelfs een primitief soort bewustzijn aan die computers toe te schrijven. Nu al zijn wij immers in staat om te schelden op onze computer. Maar dit is slechts een uitbreiding van de termen voor mentale toestanden, geen oplossing voor het lichaam-geest probleem.

Multipele realiseerbaarheid maakt het lichaam-geest probleem vooral lastiger. Zoals Nagel en McGinn duidelijk maken, bestaat er niet zoiets als 'Het Bewustzijn', maar zijn er verschillende vormen van bewustzijn, die elk om een andere eigenschap van de hersenen (of een andere implementatie) kunnen berusten. Stel dát we het lichaam-geest probleem voor onszelf oplossen, betekent dat dus nog niet automatisch dat we het probleem in zijn alge-

mene geval hebben opgelost. Daarnaast zegt multipele realisatie mogelijk ook iets over de mate van abstractheid waarin wij naar de oplossing moeten zoeken. Wanneer de geest op een heleboel verschillende manieren kan worden gerealiseerd, betekent dat dat de gemeenschappelijke eigenschap of relatie vrij algemeen en abstract moet zijn

CONCLUSIE

Het lichaam-geest probleem lijkt te zijn gestoeld op de verwondering over het feit dat bewuste, mentale toestanden uit de hersenen voortkomen. De filosofie en de neurowetenschappen proberen via respectievelijk introspectie en empirische waarneming aan beide kanten van het probleem de magie uit de verbinding te halen, tot nog toe zonder succes.

De weg naar de oplossing voor het lichaam-geest probleem lijkt vooral te worden geblokkeerd door epistemologische bezwaren, waaronder het probleem van andere geesten en het probleem van (zelf)bewustzijn.

De oplossing voor het lichaam-geest probleem lijkt het achterhalen van de psychofysische link te zijn, maar McGinn betoogt overtuigend dat wij cognitief gesloten zijn met betrekking tot de eigenschap van de hersenen die die verbinding begrijpelijk maakt en verklaart. Daarnaast vormt multipele realisatie een extra obstakel.

Met ons huidige begrippenapparaat kunnen wij het lichaam-geest probleem dus niet oplossen.

BRONVERMELDING

[1] McGinn, Colin (1989) "Can we solve the Mind-Body Problem?", *Mind* 98

BIBLIOGRAFIE

Churchland, Paul M. (1988) *Matter and Consciousness*, Massachusetts Institute of Technology
Jackson, Frank (1982) "Epiphenomenal Qualia", *Philosophical Quarterly* 32
Lievers, Menno, *Syllabus voor Filosofie van de Cognitiewetenschappen*
McGinn, Colin (1989) "Can we solve the Mind-Body Problem?", *Mind* 98
Nagel, Thomas (1974) "What is it like to be a Bat?", *Philosophical Review* 83

FUF-ACTIVITEITENVERSLAG > EEN DEBAT

door Ivo Kuppens

Op een dinsdag in december verzamelden een kleine dertig filosofen zich in de ACU om bij wijze van afwisseling een debat te voeren - naast alle klakke-loze overname van filosofisch gedachtegoed. Er waren vier teams van vier man, wat de avond tot een magisch vierkant maakte. De debatten werden geleid door Dascha en David, terwijl de jury onder leiding van Ria van der Lecq het grootste deel van de tijd aandachtig luisterde, toekeek en na afloop van elk debat beraadslaagde om vervolgens een winnend team aan te wijzen.

Ofschoon een dergelijke vorm ongebruikelijk of zelfs ondenkbaar is in filosofische discussies was er bij deze wedstrijd, omwille van pragmatische overwegingen, sprake van een knockout systeem. Twee teams voerden twee debatten tegen elkaar en op basis van het juryoordeel ging één van de twee

door naar de 'eindstrijd', het laatste debat. Onderwerpen van de debatten werden door de organisatie omschreven als 'politiek, filosofisch en iets minder filosofisch'. In het laatste geval ging het dan om zogenoemde 'fopstellingen', zoals "huisdieren moeten

genetisch worden gemanipuleerd zodat ze fluorescerend worden", welke uitmondde in een verlichtende discussie, en: "vegetariërs die leren schoenen dragen zijn hypocriet". Een politieke stelling was "monarchie is beter dan democratie" en een filosofische luidde als volgt: "er bestaat zoiets als een vrije wil" (de uitkomst van dit laatste debat stond natuurlijk van tevoren al vast). De vraagstelling van het slotdebat, aan de hand van welke het winnende team bepaald zou worden, was of Nederland zich moest bemoeien met de praktijk van vrouwenbesnijdenis in Islamitische landen of culturen. De jury merkte achteraf op dat enerzijds de partij die hiertegen moest beargumenteren met een zware taak was opgeza-

deld, maar dat anderzijds de andere partij ook sterker was - weinig verrassend was dan ook de eindoverwinning voor de groep van Floris, Harmen, Yuri en Liesbeth, die elkaar opmerkelijk goed aanvulden, ondersteunden en allen veel zinnigs te zeggen hadden. Na deze bekendmaking waren er eervolle vermeldingen van de jury voor onder andere Yuri, Anna, Harmen en Jesper, terwijl Floris werd verkozen tot beste 'debater', na eerder al vrij verrassend de officiële titel voor langste deelnemer in de wacht gesleept te hebben. In alle bescheidenheid en met de gebruikelijke verhevenheid verklaarde hij zich vereerd.

Zonder te willen vervallen in node-loze clichés moet nog vermeld worden dat er af en toe behoorlijk gelachen werd, en er was dan ook geen droge broek meer in de zaal toen de krakers kwamen vertellen dat het toch wel tijd was om te gaan. Zoals het serieuze mensen betaamt werd aan dit verzoek op sierlijke wijze gehoor gegeven.

MIJN HELD > Lang geleden

DOOR MARCUS DÜWELL

Toen ik gevraagd werd om iets over mijn helden en idolen op papier te zetten, heb ik heel makkelijk 'ja' gezegd. Maar na iets meer nadenken is gebleken dat dit helemaal niet zo'n makkelijk onderwerp is, met name sinds Heleen Rippen al zo'n mooi voorbeeld neergezet heeft. Over wat ik in de wetenschap aan helden heb, horen jullie in mijn Kant-college voldoende. En verder zijn er niet zo verschrikkelijk veel helden. Binnen de faculteit zou ik bijvoorbeeld moeite hebben om tussen Erna Kas en Theo Verbeek te kiezen, dus komt hier niemand als held in aanmerking. In de politiek en in het politieke leven zou ik heel makkelijk anti-helden kunnen benoemen, maar over Rita en Jan Peter moet ik het hier ook niet hebben. Blijft dus nog de artistieke wereld over. Wees niet bang: er komen geen grote verhalen over Woody Allen of Sean Connery. In de televisiewereld was toen ik jong was alleen Captain Kirk een held die ik hier zou kunnen noemen (Dr. Spock in mindere mate). Maar mijn echte helden op de leeftijd tussen 12 en 14 zijn uit de wereld van Karl May afkomstig. Daar wil ik het kort over hebben, want als er een auteur is die helden geproduceerd heeft, dan was het Karl May.

Nu ben ik er niet zeker van of Karl May vandaag de dag überhaupt nog een bekende naam is. Ik dacht ook altijd dat dit alleen iets voor Duitse pubers was (Ernst Bloch b.v. heeft mijn voorliefde gedeeld, zoals helaas ook een bekende Duitse kanselier uit de jaren 30 en 40 van de vorige eeuw). Maar kort geleden ontdekte ik dat ook Nederlandse pubers (tenminste van de oudere generatie) door Karl May onder de indruk konden raken; zo was Albert Visser in staat de volledige namen van Hadschi Halef Omar uit het hoofd te noemen; een prestatie die wel een zekere vertrouwdheid

met het werk van Karl May veronderstelt. En inderdaad wist Albert van alles over Old Shatterhand, Winnetou en Kara Ben Nemsj te vertellen, over de reizen in orient en occident; alleen toen May's verhalen in de Saksische Heimat aan de orde kwamen, werd ik de grenzen van Alberts kennis gewaar.

Nu is Karl May (1842-1912) een heel bijzondere vent. Opgegroeid in een arme familie, kort van stuk en geen erg indrukwekkende persoon, begon hij een opleiding als leraar maar werd hij al gauw we-

gens diefstal uit het seminarie uitgesloten. Daarna begon hij toch aan een carrière als leraar, maar ook dit project eindigde na 14 dagen wegens diefstal. Hij komt later meerdere keren in de gevangenis terecht, waar hij ook delen van zijn stukken schrijft. May begon met korte verhalen over helden die in verre landen avonturen meemaken. De stukken verschijnen al gauw in kranten als vervolgmans. Als men de grote romans van May leest (zoals Winnetou I-III, "Durch das Wilde Kurdistan" enz.), vindt

men tal van aanwijzingen dat ze als reeks losse verhalen zijn ontstaan en pas later de bewerking en structuur van een roman hebben gekregen. De verhalen zijn verslagen van avonturen van Karl May's 'alter ego's': Old Shatterhand die zo sterk is dat hij met een vuistslag mensen bewusteloos kan slaan, die twee wonderwapens heeft die hem onoverwinnelijk maken voor alle vijanden en die samen met zijn vriend

Winnetou door het Wilde Westen trekt, en Kara Ben Nemsj Effendi die in

de Arabische wereld samen met zijn dienaar Hadschi Halef Omar reist. De helden strijden tegen de slechtheid van de mensen. Daarbij vindt men in alle landen ook goede mensen, die natuurlijk in hun hart christenen zijn. De meest edele held is Winnetou, het opperhoofd van de Apachen, die dan ook kort voor zijn overlijden aan zijn vriend Old Shatterhand laat weten dat hij al lang christen is.

Over vele pagina's worden landschappen beschreven die May nooit gezien heeft (pas op latere leeftijd is hij naar verre landen gereisd). Toen May zijn romans op papier zette, heeft hij landschapsbeschrijvingen uit Encyclopedieën overgeschreven. Ook lijkt het erop dat May door het schrijven van zijn droomwereld toch verregaand het contact met de realiteit kwijt was geraakt. Hij heeft zijn huis omgebouwd tot de "Villa Shatterhand" die men nog vandaag de dag in de omgeving van Dresden kan bezoeken: met een verzameling van spullen uit de hele wereld en de wonderwapens van Old Shatterhand. Maar nog erger was dat May een groot deel van zijn leven aan iedereen verteld heeft dat hij al zijn avonturen daadwerkelijk beleefd heeft. Dat was ook al vreemd vanwege het feit dat hij een zwak, klein mannetje was en iedereen op het eerste gezicht moest beseffen dat deze figuur nauwelijks de grote Old Shatterhand kon zijn. Er werden zelfs meerdere processen tegen May gevoerd omdat tegenstanders voor het gerecht beweerden dat zijn verhalen gewoon niet waar waren. Karl May heeft zelfs boetes moeten betalen voor het

feit dat hij erop aandrong dat alles daadwerkelijk zo gebeurd was als het in zijn romans stond.

Nu heb ik door mijn korte schets mijn held niet direct op de best denkbare manier beschreven. Maar hoe gek het ook is, met de romans van May heb ik op een leeftijd van 12 jaar geleefd, zoals ontzettend veel jongens voor mij (ik ken minder meisjes die er op dezelfde leeftijd veel zin in hebben; Karl May lijkt aantrekkelijk te zijn voor meisjes die van paarden houden). Hele vakanties ben ik met Kara Ben Nemsî van "Bagdad nach Stambul" getrokken of met Old Firehand op zoek geweest naar de "Schatz im Silbersee". Een recente poging om een van de romans te herlezen heeft het voor mij onbegrijpelijk gemaakt dat dit mengsel van saaie landschapsbeschrijvingen, idiote vertelwijze en christelijk-humanistisch-nationalistische ideologie op mij als puber indruk hebben gemaakt. Maar toch is dit fenomeen kennelijk zo verspreid dat van alle Duitse literatuur (vertalingen inclusief) de romans van May de meest succesvolle bestsellers zijn die er ooit verschenen zijn; alleen Luthers Bijbelvertaling scoort beter (en dat ook alleen maar omdat deze door de kerken sterk gesubsidieerd wordt).

De wereld van Karl May is in ieder geval een heel bijzondere manier om helden te produceren. De wereld is heel overzichtelijk, men weet onmiddellijk welke van de figuren goed en kwaad zijn. Vrouwen spelen doorgaans een eerder ondergeschikte rol; de zus van Winnetou op welke Old Shatterhand verliefd wordt, sneuvelt snel. Het avontuur is vaak verbonden met een belerend verhaal, met name in het late werk van Karl May wordt dit christelijk-moraliserende aspect steeds erger. En de figuren leren er ook helemaal niets van: Old Shatterhand weet al van begin af aan wat er aan de hand is, en de kwaadachtige figuren blijven ook over het algemeen slecht. Maar het meest opvallende is dat dit verhaal bij Karl May altijd doorgaat. Zijn helden reizen en reizen door het wilde westen, het gaat allemaal door. Men leert het een en ander over het leven van mensen in het wilde westen, na enkele romans weet je wel hoe je moet voorkomen door de Commanchen te worden overvallen. En je leert het een en ander over de gewoontes van moslims in het nabije oosten enz. Na zo'n tijd lezen zou je er mee kunnen reizen, zonder al te veel fouten te maken. Een rare wereld, de wereld van Karl May: saai, overzichtelijk en in alle opzichten voorspelbaar, maar toch een ontzettend literair succes.

COLUMN > SNEU POESJE: VROUWEN

Zijn vrouwen inferieur aan mannen? In bepaalde opzichten is het antwoord op deze vraag duidelijk bevestigend. De wereldkampioen sprint of gewichtheffen zal nooit een vrouw zijn, tenzij doping voor vrouwen in gemengde competities wordt vrijgegeven. Of als ze op andere manieren geholpen worden, bijvoorbeeld als vrouwen slechts tachtig meter in plaats van honderd hoeven te rennen. Dan zou het in sommige uitzonderlijke situaties nog wel eens spannend kunnen worden. Een mogelijke reden voor een dergelijk beleid zou kunnen zijn dat vrouwen in sportief opzicht met een lichamelijke achterstand geboren worden. Als we vrouwen beschouwen als gehandicapt, dan zou dit een argument voor compensatie kunnen zijn, zodat ze in staat gesteld worden om op hetzelfde niveau mee kunnen draaien als mannen.

Het probleem met een dergelijk beleid zou natuurlijk zijn dat het een vorm van competitievervalsing is: het wordt dan een paradoxaal voordeel om met een achterstand geboren te worden. Bovendien zouden minder getalenteerde mannen kunnen klagen dat ook zij recht hebben op een dergelijke compensatie. Dus misschien is dit bij nader inzien niet zo'n goed idee. De oplossing voor dit probleem bestaat al sinds jaar en dag en die bestaat in het organiseren van verschillende competities, zodat vrouwen tegen vrouwen kunnen badmintonnen, mensen in een rolstoel kunnen rolstoelbasketballen en kleine boksertjes uit kunnen komen in het Bantam gewicht.

Maar hoe zit het met sociale achterstanden? Aangenomen dat vrouwen evenveel (of meer) talent hebben voor academische topfuncties, hebben ze er recht op dat ze gecompenseerd worden voor het feit dat vrouwen maar moeilijk tot dat soort posities doordringen? De gedachte achter deze vraag is natuurlijk dat er bepaalde sociale patronen zijn die er voor zorgen dat vrouwen systematisch buiten

de boot vallen als het om maatschappelijk succes gaat. De reden is dan dat ze zowel zelf niet geloven dat ze dergelijke positie zouden moeten ambiëren, als dat de omgeving het ontmoedigt. Recht-toe-rechtaan discriminatie zou een andere oorzaak kunnen zijn. Dit is denk ik een veel lastiger kwestie. De twee simpele antwoorden 'ja' en 'nee' zijn onbevredigend.

'Ja' is onbevredigend om de bovengenoemde reden: hoe kan het feit dat iemand met een achterstand begint een argument vormen om diegene te bevoorstellen? Allerlei mensen hebben om allerlei redenen geen gunstige uitgangspositie, maar dit vormt naar mijn mening geen reden om alle kansloze jongeren van Nederland maar gelijk tot hoogleraar te promoveren. Het is niet onredelijk om gewoon de besten te willen op de hoogste positie –man of vrouw.

Maar een simpelweg 'nee' is ook geen aantrekkelijke optie. Ontkennen dat systematische uitsluiting een maatschappelijke verantwoordelijkheid is, geeft een vrijbrief voor een heel scala aan meer of minder geraffineerde vormen van onderdrukking.

Ik denk dat het antwoord op deze vraag in hoge mate afhangt van de vraag of we de universiteit zien als de drager van een maatschappelijke verantwoordelijkheid, of meer als een plek waar intellectuele topsport wordt bedreven. Met andere woorden: wil de universiteit meedraaien met de top, of dienstbaar zijn aan de maatschappij waar ze onderdeel van uit maakt? Het antwoord op deze vraag moet ik de lezer schuldig blijven, maar ik denk dat we tenminste moeten toegeven dat het hier om een keuze gaat.

Reacties? sneupoesje@hotmail.com

Van 'De Wereld in kleur' naar 'Kleur in de wereld': Paul Churchland, James Gibson en het lichaam-geest debat

DOOR RAGNAR VAN ES

.....

"From Gibson's standpoint, knowledge [e.g. of colors] begins with perception, and perception is perceiving the environment. The environment, for Gibson, is at least as essential as the brain for the existence and exercise of 'the mind'.¹

Inleiding

Juist was ik de "intellectual autobiography" van Marjorie Grene² aan het lezen toen de uitnodiging binnenkwam om iets over het thema 'De wereld in kleur' te schrijven. Het geval wil dat Grene, in navolging van James Gibson (1904-1979), een perceptietheorie voorstaat die radicaal afwijkt van het soort constructivistische theorieën dat heden ten dage de wetenschap beheerst. Het leek mij daarom interessant om Gibsons ideeën bij een breder publiek onder de aandacht te brengen. Ter contrastering volgt echter eerst een korte bespreking van Paul Churchlands eliminatief materialisme en zijn positie binnen het lichaam-geest debat. Centraal bij de vergelijking staat het vraagstuk van de ontologie en functie van kleuren in de wereld.

I

Eliminatief materialisme

Laat ik beginnen met het uitspreken van mijn verbazing over Churchlands bijdrage in *De Filosoof*, net op het moment dat hij zich eigenlijk uit elke filosofische activiteit lijkt terug te trekken. In zijn boek *The engine of reason, the seat of the soul* (1995) schrijft hij immers dat het niet zijn bedoeling is "to urge or establish any particular philosophical doctrine."³ Volgens

Carsten Siebert hoeft Churchland dáárom geen expliciete filosofische theorie te ontwikkelen omdat volgens laatstgenoemde alle problemen rondom het bewustzijn zonder meer empirisch op te lossen zijn, en wel binnen het paradigma van de neurale netwerken.⁴ De terechte vraag is dan, wat zijn verhaal over bewustzijn in neurofysiologische en neurocomputationale termen nog met filosofie van doen heeft. Maar laat ik hieronder eerst zijn positie verduidelijken.

In populaire filosofische kringen en vooral in de cognitiewetenschappen heerst nog steeds het 'cartesianisme'. Daar is enerzijds het (materiële) brein, dat gewoon doet wat het doet, en anderzijds het 'bewustzijn', dat op de een of andere manier moet worden verklaard.⁵ Binnen het lichaam-geest debat wordt 'bewustzijn' (inclusief het verwante probleem van de qualia) meer dan eens beschouwd als het struikelblok waar elke vorm van materialisme over zal vallen. Wanneer Thomas Nagel zich afvraagt wat het is om een vleermuis te zijn,⁶ dan is daarvan de implicatie dat zelfs een gebrekkige beschrijving van "what it is like" al laat zien dat het onmogelijk is om zo'n subjectieve ervaring te verklaren met verwijzingen naar een vorm van materialisme. Niettemin lijkt er een stilzwijgende consensus te bestaan dat alles uiteindelijk een materiële grondslag heeft. Zo zijn er talloze publicaties over de neurobiologische correlaten van mentale processen, geheugen of bewustzijn. Maar daarmee wordt impliciet een niet-objectieve zijswijze van mentale processen erkend.⁷ Vraag is: moeten wij mentale

processen beschouwen als epifenomenen of dienen wij ons begrippenapparaat te zuiveren van dit subjectivistische spraakgebruik? Churchland meent het laatste.

Voor Churchland bestaat er nauwelijks een lichaam-geest probleem. Hij wil niets weten van correlaten of van een reductie van psychologie tot neurobiologie, kent aan mentale processen überhaupt geen bestaansrecht toe en ziet uit naar de dag waarop alle psychologische concepten volledig geëlimineerd en vervangen kunnen worden door neurobiologische concepten.⁸ Zolang dit laatste echter nog niet het geval is, zullen psychologische begrippen en categorieën ons taalgebruik blijven beheersen. En dat vindt Churchland bezwaarlijk: "Language employs a set of discrete names, decidedly *finite* in number, and it falls back on metaphor when the subtlety of the sensory situation outruns the standard names, which regularly it does."⁹ Gelukkig voor hem lijken er ook nu al wetenschapsgebieden te bestaan waarbinnen de subjectieve processen waarover mensen spreken, vervangen kunnen worden door beschrijvingen in de taal van de neurobiologie. Eén daarvan is de kleurenwetenschap.

De wereld in kleur

De vraag naar de aard (ontologie) van kleuren is een interessant geval van de bredere vraag naar het verband tussen objectieve wereld en waargenomen wereld.¹⁰ Een aantal posities is daarbij te onderscheiden: objectivisme (zie onder II), subjectivisme en eliminativisme. Volgens subjectivisten zijn er geen kleuren in de wereld buiten ons, ook al lijken wij ze wel waar te nemen. Deze antropocentrisch georiënteerde wetenschappers beweren dat een zorgvuldige analyse van kleuren en kleurervaringen duidelijk maakt dat kleuren (zoals alle qualia) in essentie afhankelijk zijn van het bestaan van ervarende subjecten. Kleuren zijn, anders dan vorm en hardheid, "mind-dependent properties". Maar als kleuren eigenlijk nooit echt worden geconcretiseerd, dan neigt het subjectivisme sterk naar kleurenlimi-

1 William Mace, "James J. Gibson's ecological approach: Perceiving what exists", *Ethics and the Environment* 10, 2 (2005) 195-216, aldaar 196.

2 Marjorie Grene, "Intellectual autobiography" in: Randall Auxier en Lewis Hahn (red.), *The philosophy of Marjorie Grene* (Chicago, Il.: Open Court, 2002) 3-28.

3 Paul Churchland, *The engine of reason, the seat of the soul: A philosophical journey into the brain* (Cambridge, Ma.: MIT Press, 1995), geciteerd in: Carsten Siebert, *Qualia: Das Phänomenale als Problem philosophischer und empirischer Bewusstseinstheorien* (digitale diss.; Berlijn: Humboldt-Universität, 1998) 81. Voor précis, besprekingen en weerwoorden, zie de bijdragen aan het Churchland symposium in *Philosophy and Phenomenological Research* 58, 4 (1998) 859-974.

4 Siebert, *Qualia*, Hoofdstuk 5.

5 Zo ook in het geval van Paul Churchland, getuige zijn boek met de veelzeggende titel *Matter and consciousness* (herz. ed.; Cambridge, Ma.: MIT Press, 2001).

6 Thomas Nagel, "What is it like to be a bat?", *Philosophical Review* 83, 4 (1974) 435-450.

7 Zie o.a. Johan den Boer, *Neurofilosofie: Hersenen, bewustzijn, vrije wil* (Amsterdam: Boom, 2004).

8 Zie b.v. Paul Churchland, "Eliminative materialism and the propositional attitudes", *Journal of Philosophy* 78, 2 (1981) 67-90. Ik ga hier niet in op de bezwaren die tegen zijn positie kunnen worden ingebracht; mij gaat het veeleer om de consequenties die zijn theorie heeft voor (de perceptie van) kleuren.

9 Idem, *Engine of reason*, zoals geciteerd in: Siebert, *Qualia*, 81. De cursivering is van mij.

10 Zie o.a. de bijdragen aan het symposium over de ontologische status van kleuren in *Dialectica* 60, 3 (2006) 209-353.

nitavisme. Ook volgens Churchlands theorie zijn kleurervaringen een illusie. De wereld zélf is volstrekt kleurloos en wat er ook aan volkstheorieën over kleuren bestaat, het is allemaal lariekoek: “[the] explanatory impotence and long stagnation [of folk chromatics] inspire little faith that its categories will find themselves neatly reflected in the framework of neuroscience. On the contrary, one is reminded of how alchemy must have looked as elemental chemistry was taking form.”¹¹

Zowel de ‘lovers of qualia’ als Churchland accepteren als basale veronderstelling Newtons these dat lichtstralen en kleuren van zichzelf niet gekleurd zijn. Dit betekent dat kleur een subjectieve impressie is als gevolg van een causaal proces dat begint wanneer kleurloze lichtstralen inslaan op het netvlies en daarbij het visuele systeem stimuleren. Na diverse informatie-uitwisselingen in het zenuwstelsel eindigt dit causale proces ergens in het brein. Volgens deze interpretatie zijn alle ‘kleuren’ die wij in het dagelijks leven tegenkomen niet meer dan een illusie.¹² Dientengevolge is het voor subjectivisten betekenisloos om de vraag naar ‘wat kleur werkelijk is’ te beantwoorden, omdat kleur slechts tot de verschillende subjectieve ervaringen behoort en niet tot het werkelijke object. Maar voor Churchland¹³ geldt dat de vraag ‘wat kleur werkelijk is’ beantwoord zal kunnen worden zodra wij begrijpen hoe het brein werkt, en dat schiet in het geval van kleurwaarneming al aardig op. Weldra zullen wij ons kunnen aanleren om niet langer een beperkt aantal kleuren te zien, maar om onze kleurwaarneming rechtstreeks in termen van neuronale vectorcoderingen (golflengtes, intensiteit en spectrale zuiverheid) te conceptualiseren, aldus Churchland.¹⁴

Volgens de Newtoniaanse optica, dat het vertrekpunt is voor de hedendaagse kleurenwetenschap, wordt de verhouding tussen licht en kleur vastgesteld op basis

van spectraalanalyse in een experimentele situatie. Objecten lijken dáárom een zekere kleur te hebben omdat zij specifieke golflengten van het licht reflecteren naar ons visuele systeem; welke kleur wordt waargenomen hangt hoofdzakelijk af van de golflengte van het licht. Churchland gaat uit van trichromatische kleurwaarneming, geheel conform de hedendaagse kleurenwetenschap. Mensen zijn driekleurig omdat de meesten van ons drie soorten fotoreceptoren in ons netvlies hebben, die reageren op licht van verschillende golflengte op drie verschillende manieren. De ordening van data wordt vervolgens zó door hem geïnterpreteerd als zou het gaan om een driedimensionale kleurenruimte (vectorruimte).¹⁵ En daar moeten wij het mee doen. Waarom wij nu precies kleuren kunnen onderscheiden, blijft helaas een raadsel; Churchland beperkt zich vooral tot kleurcategorisatie. Gibson beschouwt zoiets echter als té beperkend voor onze interpretatie van kleuren.

INTERMEZZO

De ‘cartesiaanse’ visie op de werkelijkheid¹⁶

Churchland is een uitgesproken exponent van de moderne westerse cultuur. Zijn eliminatief materialisme sluit naadloos aan bij de voor die cultuur zo kenmerkende ‘cartesiaanse’ visie op de werkelijkheid en de mens. ‘Cartesiaans’ staat hier voor de hele denktraditie die vanaf Descartes’ *Discours de la méthode* via de radicale Verlichting, Kant, Hegel, Husserl en Wittgensteins *Tractatus* tot in onze tijd reikt en die aan de moderne samenleving haar zelfbegrip en legitimatie heeft verschafte. De dominante ‘méthode’ is die van de zogenaamde exacte wetenschap, welke geacht wordt om ons greep op de wereld te geven. Zo telt alleen die ervaring die zich binnen door ons bepaalde kaders, onder door ons bepaalde voorwaarden laat reproduceren (vandaar ook de grote betekenis van het experiment – bijvoorbeeld spectraalanalyse – in dit perspectief). Dit denkkader kan, aldus Van der Wal, “als de explicatie van een basisintuïtie beschouwd worden, namelijk dat de

zelfbewuste, zichzelf uitoefenende subjectiviteit het centrum van alle werkelijkheid vormt en als zodanig de enige locus van waarde(schepping) is.”¹⁷

Wat de ontologie en antropologie betreft wordt het cartesiaanse referentiekader gekenmerkt door een radicale scheiding van de regionen van het subject en van het object. De werkelijkheid van het subject is dan het domein van het zelf, de persoon, van het zelfbewustzijn, van rede en wil. Dat subject is verder zelfbepalend, actief en makend. Daartegenover is de regio van het object, ofwel de natuur, gekenmerkt door zelf-, wil- en redeloosheid, naar zijn aard maakbaar en manipuleerbaar, kortom: materieel. Het is déze veronderstelling – dat wij een of ander verborgen subjectief bewustzijn hebben dat zich gesteld ziet tegenover een uitgebreide, betekenisloze externe wereld – die de moderne filosofie mijns inziens voor problemen stelt. Deze ontologische scheiding gaat in epistemologisch opzicht namelijk gepaard met een scheiding van denken en zijn, in axiologisch opzicht met een scheiding van van-waarde-zijn en zijn. De kenbaarheid en waarde van de dingen (zoals bijvoorbeeld kleuren) hangen af van de construerende en werkelijkheid constituerende activiteit van het subject. Zodoende zijn kleuren binnen dit denkkader niet-realistisch en op zichzelf genomen waardeloos.

Maar is ervaring werkelijk zoiets als hierboven beschreven? Dient niet veeleer het gehele organisme centraal te staan, of beter: het organisme-in-zijn-omgeving, als zowel ‘gemaakt door’ als ‘maker van’, in volledige reciprociteit? Van der Wal beschrijft in zijn artikel de organi(c)stische werkelijkheidsvisie van Hans Jonas¹⁸ als mogelijk alternatief. Ik wijs in dit verband ook op *The organism* van Kurt Goldstein.¹⁹ Hieronder komt een derde alternatief aan de orde: het ecologisch functionalisme van Gibson.

II

Ecologisch functionalisme²⁰

11 Churchland, “Eliminative materialism”, 75. Vgl. noot 9.

12 Zie o.a. Junichi Murata, “Space and color: Toward an ecological phenomenology”, *Continental Philosophy Review* 38, 1-2 (2005) 1-17.

13 En voor zover ik begrepen heb ook voor fysicistisch ingestelde epifenomenalisten als Frank Jackson. Vgl. zijn artikel “Epiphenomenal qualia”, *Philosophical Quarterly* 32, 127 (1982) 127-136.

14 Siebert, *Qualia*, Hoofdstuk 5; Junichi Murata, “The multi-dimensionality of color”, in manuscriptvorm, 21 pagina’s, gepresenteerd op de First Conference of Phenomenology for East-Asian Circle (Hong Kong: Chinese University, mei 2004). Wat volgt is grotendeels op deze twee bronnen gebaseerd.

15 Vgl. Churchland, *Matter and consciousness*, 148-149, m.n. fig. 7.14.

16 Hier volg ik in grote lijnen de standpunten in: Koo van der Wal, “Noodzakelijke veronderstellingen van een zinvol gebruik van de notie van een intrinsieke waarde van de natuur” in: Maarten Coolen en Koo van der Wal (red.), *Het eigen gewicht van de dingen: Milieufilosofische opstellen* (Budel: Damon, 2002) 75-105.

17 Ibidem, 85.

18 Hans Jonas, *Das Prinzip Leben: Ansätze zu einer philosophischen Biologie* (1^e Engelse druk 1966; Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997).

19 Kurt Goldstein, *The organism: A holistic approach to biology derived from pathological data in man* (1^e Duitse druk 1934; New York: Zone Books, 2000).

20 Hier volg ik goeddeels de uiteenzettingen in: Marjorie Grene, “Perception reclaimed: The lessons of the ecological approach” in: *A philosophical testament* (Chicago, Il.: Open Court,

Gibson, tijdens de Tweede Wereldoorlog werkzaam als experimenteel psycholoog bij de Amerikaanse luchtmacht, ontdekte dat als piloten vertrouwden op het gebruikelijke model van zintuiglijke waarneming, zij allemaal zouden neerstorten. Dit bracht hem tot een radicaal nieuwe²¹ theorie, die goed in staat is om uit te leggen op welke manier dieren, de mens inclusief, hun weg vinden in de wereld die zij feitelijk bewonen.

Bekijk eens, zo zegt Gibson, wat er gebeurt wanneer een dier iets waarneemt: bijvoorbeeld voedsel, een vriend, gevaar, de oplossing voor een probleem. Elk dier heeft in de loop van de evolutie een waarnemingssysteem ontwikkeld dat het in staat stelt om succesvol om te gaan met zowel de bedreigingen als de mogelijkheden die zijn omgeving biedt, en wel door het 'oppikken' van informatie die essentieel is voor het leven van het dier in kwestie.²² Wij moeten diergedrag beschouwen als uitdrukking van een evolutionair proces dat door en door interactief is. Het gaat om de activiteiten van fenotypen²³ (niet van genen) in een omgeving die zij het hoofd moeten bieden, en die bijdragen aan de verandering en zelfs het bestaan van die omgeving. Gibson benadrukt de wederkerigheid van dier en omgeving.²⁴ De fysische wereld als zodanig is nog geen omgeving. Het kan een omgeving zijn voor een bepaald dier. Geen dier kan echter leven zonder zijn omgeving. Het een impliceert altijd het ander. Echte waarneming is belichaamd. Belangrijk is dat Gibson zich niet primair richt op hersenen of bewustzijn, maar op werkelijke, functionerende organismen die voortdurend bezig zijn met allerlei uitdagingen uit hun

even werkelijke omgeving.

Tegen de achtergrond van deze evolutionaire kijk bouwt Gibson verder aan zijn 'ecologische benadering', en vooral aan zijn theorie van de 'affordances'.²⁵ Wat gebeurt er wanneer een dier iets waarneemt? Bij de beschrijving van zo'n activiteit gaat Gibson (anders dan Churchland) uit van een soort 'holistisch realisme', gekenmerkt door een drievoudige structuur van entiteiten en gebeurtenissen (onto/antropologie), informatie (epistemologie) en 'affordances' (axiologie):

- (1) Er komen dingen, organismen en gebeurtenissen voor in de omgeving van het dier.
- (2) In de omgeving is informatie beschikbaar en het dier heeft het vermogen om die op te pikken. Dergelijke informatie bestaat niet uit kleine 'informatie-theoretische' deeltjes, maar uit feitelijke structuren of verhoudingen in de omgeving, zoals het ontwerp van bodem, horizon, enz. In het licht van de evolutie zullen verschillende soorten informatie worden opgepikt door verschillende soorten dieren. Feit is dat het gaat om informatie die daadwerkelijk dáár is, in de echte wereld. Zij bestaat, in elk afzonderlijk geval, uit wat Gibson '(omgevings)invarianten' noemt: constanten in de stimulatiestroom die door het waarnemingssysteem²⁶ van het bewuste dier als informatie kunnen worden opgepikt. 'Informatie' is dus wezenlijk biologisch van aard en fungeert bij Gibson als synoniem voor 'structuurconstante'.
- (3) De omgevingsinvarianten stellen een bepaald dier in staat om de 'affordances' van zijn specifieke omgeving op te merken. Met 'specifiek' doel ik op het gegeven dat elk dier (organisme) in zijn waarnemen en handelen gericht is op die objecten, maar ook vormen, kleuren, texturen, neigingen, grenzen (oppervlakten, hoeken) enz., die zich op zijn ecologische niveau in de natuurlijke hiërarchie bevinden en die allemaal zó gestructureerd zijn dat ze 'affordance-karakter' genieten

voor het dier in kwestie: ze zijn relevant (uitnodigend, waardevol, gebruikswaarde bezittend) voor zowel zijn dagelijkse beslommingen als zijn uiteindelijke overleven.²⁷ 'Afford' betekent hier zoveel als 'de mogelijkheid bieden van'. Het konijn biedt de mogelijkheid van een maaltijd voor de jager, terwijl de jager de mogelijkheid van gevaar biedt voor het konijn. 'Affordance' of (gebruiks)waarde is natuurlijk een functionalistisch begrip. Gibsons 'functionalisme' verwijst echter niet naar zulke denkers als Fodor, Dennett of David Lewis, maar veeleer naar het pragmatisme van William James.

Kleur in de wereld²⁸

De centrale vraag van de waarnemingstheorie is: waarom zien de dingen eruit zoals ze dat doen? Waarom ziet een rode tomaat er eigenlijk rood uit? Volgens objectivisten is kleur, evenals vorm en hardheid, een objectieve eigenschap van het materiële object. Dit betekent dat kleuren voor hun bestaan en concretisering op geen enkele manier afhankelijk zijn van waarnemers (dieren met kleurwaarneming). Objectivisten menen dat de rol van kleurwaarneming bestaat in het opsporen van kleur gedefinieerd als een invariante, objectieve oppervlakte-eigenschap die fysiek gerealiseerd is. Probleem is dat de kleur die in een bepaald geval wordt waargenomen, afhangt van de contingente eigenschappen van het visuele systeem van de waarnemer. Er lijken geen singuliere objectieve oppervlakte-eigenschappen te zijn die door alle waarnemers kunnen worden opgespoord. Kortom: een naïef kleurobjectivisme is niet verdedigbaar. Dit betekent niet onmiddellijk dat kleurwaarneming niet objectief is en dat kleur dus een subjectief fenomeen is. Churchland bijvoorbeeld is van mening dat een verdere verfijning van de neurobiologische taal zal leiden tot een 'objectieve' communicatie over datgene wat nu nog met 'kleur' wordt aangeduid. Er is ook een andere kijk denkbaar, namelijk die van Gibson.

Gibson stelt vanaf het begin een án-

1995) 129-151; idem, "Intellectual autobiography"; Mace, "Gibson's ecological approach". De gevolgtrekkingen zijn voor mijn rekening.

21 Hoewel Carl Stumpf (1848-1936) een vroege voorloper schijnt te zijn geweest. Zie David Murray, "Review article: Mitchell G. Ash, *Gestalt psychology in German culture, 1890-1967: Holism and the quest for objectivity* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995)", *History of the Human Sciences* 15, 2 (2002) 135-146, aldaar 140.

22 Dit is het perspectief dat James Gibson voorstelde in zijn boek *The senses considered as perceptual systems* (Boston, Ma.: Houghton Mifflin, 1966).

23 'Fenotype' staat voor de externe verschijningsvorm van het levende organisme zoals die ontstaat uit erfelijke aanleg en het beïnvloedend milieu.

24 "Gibson's is a 'yin and yang' system of scientific complementarities beginning with animal and environment and extending to knowledge and value (in his concept of *affordance*)." Mace, "Gibson's ecological approach", 196.

25 Zie m.n. James Gibson, *The ecological approach to visual perception* (Boston, Ma.: Houghton Mifflin, 1979).

26 'Waarnemingssysteem' moet breed worden opgevat. In het geval bijvoorbeeld van ons visuele systeem betekent dit dat niet alleen de omgekeerde beelden op het netvlies daartoe behoren, maar ook alle systematische pogingen van onze ogen, oogbewegingen, bewegingen van het hoofd, enz. om de omgeving waar te nemen.

27 Vgl. dit inzicht eens met de volgende opmerking van Jackson: "Epiphenomenal qualia are totally irrelevant to survival." In: "Epiphenomenal qualia", 135.

28 Voor deze uitleg van de ecologische optica verlaat ik mij m.n. op Siebert, *Qualia*, Hoofdstuk 4; Murata, "The multi-dimensionality of color"; idem, "Space and color". De gevolgtrekkingen zijn weer voor mijn rekening.

dere vraag. Het gaat er bij hem niet om, te verklaren hoe het komt dat ons visuele systeem ons bepaalde zintuiglijke indrukken beschikbaar stelt: het doel van het zien is niet om ons in staat te stellen interessante fenomenale kwaliteiten te laten hebben. De functie van alle waarneming is veeleer om ons betrouwbare, overlevingsrelevante informatie over onze omgeving te bezorgen. In zekere zin weigert Gibson eenvoudigweg om zich bezig te houden met het traditionele dilemma: hoe van 'waarnemingen in mijn geest' tot de 'wereld daarbuiten' te geraken. Hij beweert namelijk dat wat 'gezien' wordt, altijd reeds de dingen zijn die ons in onze omgeving tegemoet komen, nóóit een of andere bemiddelende entiteit. Gibson begrijpt waarneming ook altijd in termen van bepaalde dieren in bepaalde omgevingen; waarneming heeft betrekking op waarnemers, niet op hersenen. Hij legt de nadruk op de onderzoekende activiteit van de waarnemer en houdt vol dat zelfs het meest basale waarnemingsproces reeds cognitief van aard is. Zintuiglijke indrukken zijn irrelevant voor de alledaagse waarneming. Het gaat niet om afleidingen uit op zich betekenisloze 'sense data', maar om de manier waarop diverse typen organismen, al vertrouwend op hun waarnemingssystemen, zich staande weten te houden in hun omgevingen.²⁹

Wat heeft Gibson nu te zeggen over kleuren en kleurwaarneming? In elk geval totaal iets anders dan Newton. Volgens de Newtoniaanse optica wordt kleur gezien als de golflengte van het licht. Maar een dergelijk gezichtspunt betekent een ingrijpende beperking van onze interpretatie van kleur! Kleur is namelijk veel meer dan golflengte alleen; als omgevingsconstante in de stimulatiestroom die door een bepaald dier wordt opgevangen, bevat zij essentiële informatie over de omgeving van deze waarnemer. Bij Newton betekent kleurwaarneming waarneming van een spectrale kleur die 'gezuiverd' is van allerlei omgevingsfactoren.³⁰ Zo wordt

bijvoorbeeld het verschil tussen licht als verlichting en licht als bron van verlichting slechts als incidenteel beschouwd en niet als essentieel voor de kleur. Binnen de 'ecologische optica' van Gibson gaat het vooral om licht als informatie voor waarneming. Het betreft licht dat het mogelijk maakt om de omgeving waar te nemen. Hier wordt voornoemd onderscheid tussen verlichting en licht als een van de meest fundamentele aspecten van de waarneming beschouwd.³¹

In deze context is het tevens begrijpelijk waarom zoveel dieren het vermogen tot 'kleurconstantie' hebben ontwikkeld. Zonder het vermogen om constante kleuren te zien, zouden wij nooit in staat zijn om de eigenschappen van de oppervlakten van objecten te bepalen. En omdat er allerlei 'affordances' uit zulke eigenschappen worden afgeleid, moge het duidelijk zijn dat kleuren (en indirect oppervlak-perceptie) een grote rol spelen in ons vermogen om te overleven in een bepaalde omgeving. Uiteraard valt er nog veel meer te vertellen over Gibsons ecologische optica, maar voor nu moet ik het bij dit summier overzicht laten.

III

Besluit

Hierboven heb ik de visies van Churchland en Gibson tegenover elkaar geplaatst, in een poging hun potentiële relevanties voor het huidige filosofische denken aan het licht te brengen. Churchland, die vanuit een in oorsprong 'cartesiaanse' subject-object scheiding via eliminatie tot zijn materialisme komt ('intertheoretisch reductionisme'), meent dat het praten over mentale toestanden ('kleur') onjuist is en spoedig vervangen zal worden door een praten over neurobiologische toestanden. Wat hem betreft is het lichaam-geest debat beslecht. Helaas heeft zijn werk mijns inziens (te) weinig van doen met de (fundamentele) filosofie. Het is bijzonder empirisch van aard, waarbij hij zich onder andere richt op de cognitieve neurobiologie. Vreemd genoeg lijkt dat onderzoek momenteel vooral

te draaien rond kwesties als synthese en agency, waarbij steeds meer in de richting van een theoretische en holistische wetenschap wordt gekeken.³² Aldus komt de interactie tussen het organisme en zijn omgeving weer langzamerhand in de aandacht te staan. Holistisch-organi(cis)tisch denken lijkt sowieso hét alternatief voor het 'cartesiaanse' denkkader en binnen die context heeft Gibson, meen ik, filosofisch gezien veel te bieden. Gericht als hij is op de levende-organismen-in-hun-omgeving, heeft het lichaam-geest debat voor hem nauwelijks betekenis. Wat waarneming (onder andere van kleuren) betreft is Gibsons ecologische optica relationeel en biologisch van aard. Alles staat in het teken van de vraag hoe wij ons oriënteren in deze wereld waarvan wij beweren – deels terecht – dat wij er iets van afweten. Gibsons ecologisch functionalisme lijkt vooral relevant voor de praktische filosofie (ethiek, milieuwetenschap, wijsgerige antropologie, enz.) en verwante disciplines als de psychiatrie en pedagogiek. Ik hoop dat er binnen het universitaire onderwijs meer aandacht zal komen voor visies zoals die van Gibson. En nu, na deze eerste filosofische vingeroefening van 2007, ga ik mij richten op wat achterstallige arbeid voor Bert.

Met dank aan Daan Wegener, Norbert van Ettinger en August de Heij voor hun commentaar op eerdere versies.

²⁹ In dit opzicht wijkt Gibsons theorie dus sterk af van het empirisme. Volgens het empirisme bestaat waarnemen juist uit het passief ontvangen van betekenisloze 'sense data', die nauwelijks informatie over de wereld bevatten maar waaruit toch betekenisgeladen 'waarnemingen' (kunnen) worden afgeleid. Wij 'zien' nooit kleur, wij leiden die af.

³⁰ In de Newtoniaanse optica wordt er, anders dan bij die van Gibson, bijvoorbeeld geen rekening gehouden met het feit dat er veel verschillende soorten oppervlakten zijn (o.a. lichtgevende en verlichte oppervlakten, oppervlakten van volumes en van (dunne) lagen, of ondoorschijnende,

semitransparante en lichtdoorlatende oppervlakten).

³¹ Een reflecterend oppervlak wordt in de fysische optica beschouwd als een verzameling lichtgevende lichaampjes, maar in de ecologische optica als een écht oppervlak met een zekere textuur. Bij Newtons experimenten wordt een dergelijke ruimtelijkheid geëlimineerd. Hetzelfde geldt uiteraard voor Churchlands kleureneliminativisme.

³² Zie o.a. Manfred Laubichler, "The organism is dead: Long live the organism!", *Perspectives on Science* 8, 3 (2000) 286-315; Den Boer, *Neurofilosofie*.

“Wij als filosofen moeten een overtuigender verhaal hebben van waar we mee bezig zijn”

Een interview met Joel Anderson naar aanleiding van de verkiezing voor de Docentenprijs

DOOR ANNA VAN DIJK EN NORI SPAUWEN

Een paar weken geleden hield de FUF een verkiezing om onder de docenten van wijsbegeerte een kandidaat te selecteren voor de jaarlijkse docentenprijs van de Universiteit Utrecht. Hiervan werd uiteindelijk Joel Anderson de winnaar, hoewel hij helaas niet is geselecteerd voor de volgende ronde. De redactie greep deze gelegenheid aan om Joel Anderson te vragen naar zijn mening over deze gebeurtenis en zijn reflectie op andere studiegerelateerde aangelegenheden.

- ▶ *Hoe ervaar je het verschil tussen het werken op de universiteit hier en in de VS?*

Ik ervaar het geven van het onderwijs als ongeveer hetzelfde, ik hoor alleen steeds van anderen dat ik ‘een frisse wind doe waaien’. In Amerika is het onderwijs meer gericht op deelname en minder op informatieoverdracht en je hebt veel vaker te maken met studenten met erg verschillende hoeveelheden filosofie vakken. Misschien dat ik daardoor wat extra aandacht besteed aan het *betrekken* van studenten bij de colleges.

- ▶ *Het verschil tussen jouw colleges en die van andere docenten wordt ook wel aangegeven aan de hand van het feit dat studenten bij jou heel veel moeten lezen...*

Ik verbaas me altijd erover, als dat wordt gezegd. Ik maak gewoon een berekening – volgens de Nederlandse regels – voor wat ik redelijkerwijs van studenten kan verwachten en daar hou ik me vervolgens goed aan. Ik vind dat studeren een voorrecht is, het is geen vanzelfsprekendheid. Studenten moeten het niet ervaren als een soort *lifestyle choice*, waarbij je studeert omdat het gewoon dat is wat je zo doet, tussen je 18e en je 23e. Studeren is wel soms een pittige uitdaging, maar eigenlijk is het een luxepositie; het is heel wat anders dan vanaf je 18^e in een fabriek werken. Bovendien levert de maatschappij een enorme financiële bijdrage aan studenten

(vergeleken met bijv. 18-jarige bouwvakkers), die daardoor later zelfs meer gaan verdienen. Ik weet trouwens niet of dat zo’n Amerikaanse perspectief is; ik heb me er ook aan geërgerd, hoe studenten uit rijke families aan de privé-universiteiten waar ik studeerde (met geweldige beurzen) zo weinig bewust waren van wat hen werd gegund.

- ▶ *Hoe vind je het om hier te werken?*

Het is een geweldige baan! Soms ben ik college aan het geven en dan denk ik: ‘en hier word ik ook nog voor betaald!’ Als het goed gaat en ik hoef niet te veel naar Nederlandse woorden te zoeken [lacht hartelijk] dan is het geweldig werk. Ik ben ook onder de indruk van wat studenten allemaal kunnen. Ik heb het zelf vervelend gevonden als een vak geen uitdaging vormt en volgens mij ga ik, en anderen ook, dan juist minder hoge cijfers halen.

Ik ben blij om hier te werken, het is prettig om hier te wonen en ik heb fantastische collega’s. Wat ik wel mis hier is het gevoel van één departement Wijsbegeerte, hoewel dat nu wat meer gaat komen. Ik mis het gevoel dat ik en mijn collega’s met één vakgebied bezig zijn. Als je in de VS promoveert moet je kennis van vakken over de gehele breedte hebben. Dit speelt ook een rol bij de aanstelling van een docent: je kiest met z’n allen een nieuwe collega. Hier wordt het soms pas zo’n drie maanden na de aanstelling van nieuwe collega’s duidelijk wie dat eigenlijk zijn. Natuurlijk heeft het veel voordelen – zowel voor onderzoek alsook onderwijs – om sterke clusters van collega’s te hebben die op hetzelfde gebied werken en goed met elkaar kunnen samenwerken. Maar ik wordt wel moe van het de dominantie van het model uit de bètawetenschappen waar alle onderzoek in een team moet gebeuren. De beste filosofen die ik ken uit de V.S. zitten bijna nooit in een “programma”; ze schrijven hun stukken alleen en dan gaan ze “drafts” uitwisselen met collega’s over de

hele wereld. En dat is kenmerkend, denk ik, voor veel geesteswetenschappers. Maar als je subsidies van NWO of elders wil aanvragen willen ze bijna altijd dat je met anderen aan het samenwerken bent. Hetzelfde geldt voor de obsessie voor interdisciplinaire dingen. Dit is vaak heel goed, bijvoorbeeld met CKI heeft de samenwerking veel te bieden en in het algemeen is het heel goed om nieuwe vragen in het oog krijgen. Maar uiteindelijk moet je het toch in de taal van je eigen vak tot uiting brengen; je kunt niet altijd bezig zijn met nieuwe grenzen overgaan, daarmee bereik je weinig aansluiting bij invloedrijke internationale discussies. Misschien wordt het binnen het nieuwe Faculteit Geesteswetenschappen wat duidelijker dat wij toch anders werken dan de bèta’s en gamma’s.

- ▶ *Zie je de reorganisatie van Geesteswetenschappen positief tegemoet?*

Het is wel heel belangrijk dat filosofen gaan bepalen wat voor onderwijs en onderzoek er gegeven gaat worden; de autonomie van onze opleiding moet gehandhaafd worden. Het moet ook nog maar blijken of de reorganisatie werkelijk een verlichting gaat betekenen van onze bestuurslasten.

- ▶ *Wat denk je van onze opleiding zelf?*

Veel dingen lopen heel erg goed. Als het nieuwe “coördinator” van de B.A. opleiding wijsbegeerte ben ik er bijzonder blij om. In de komende tijd wil ik wel wat aandacht besteden aan het versterken van twee punten: namelijk de scripties en het studeren in het buitenland. Het zou bijvoorbeeld veel meer voor de hand liggend moeten zijn dat je een scriptieonderwerp kiest dat aansluit bij de onderzoek van de begeleiders, zodat zij de studenten beter kunnen begeleiden en er zelf ook veel van kunnen leren. Hiervoor moeten de lopen-

de onderzoeken beter zichtbaar zijn, zodat mensen kunnen zien waar onderzoekers mee bezig zijn, en zo dat het niet zo is dat zo veel van de studenten afstuderen bij maar een handvol docenten

► *Hoe vind je het dat je door de studenten bent verkozen als kandidaat voor de docentenprijs?*

Ik vind het geweldig dat de FUF al die moeite heeft gedaan en zoveel heeft ondernomen om deze verkiezing te regelen. Ik vind het voor de FUF en de hele opleiding dan ook jammer dat ik niet verder ben gekomen.

Ik weet eigenlijk niet zo goed wat ik van deze competitie moet vinden. Het lijkt me een beetje afhankelijk van het tijdstip, want aan het eind van het jaar was misschien Bert van den Brink wel gekozen omdat de eerstejaars dan net van hem college hadden gehad. Ik blijft, ondanks deze verkiezing, me eigenlijk vooral heel erg bewust van de hoeveelheid dingen die ik beter zou willen doen. Maar de erkenning is wel erg mooi.

Ik ben me altijd erg bewust van de dingen die nog beter kunnen. Dat is misschien wel een groot verschil tussen Nederland en de VS: hier zijn mensen veel eerder geneigd om tevreden zijn met een zeven of zelfs een zes, dat begrijp ik niet zo goed. Ik heb hier misschien een romantisch beeld over: ik vind dat je iedere dag het meeste uit jezelf moet willen halen. Dit is een ontplooiingsideaal dat wel een bepaalde streberigheid impliceert. Maar ik vind eigenlijk dat "steeds je grenzen willen verleggen" heel goed bij wijsbegeerte past. Bij het bedrijven van filosofie zijn zoveel aspecten van jezelf betrokken: taal, kennis, zelfontplooiing. Dit moet je *wholeheartedly* doen.

► *Ontaardt dit niet in veel te hoge doelstellingen die je nooit kunt bereiken?*

'Niet gesloten is altijd mis'. Dit betekent dus niet dat dit doel gesteld moet zijn naar een externe meetlat, je hoeft niet naar een 10 te streven! Je kunt voor jezelf een doel bepalen en daarnaast streven. Dat is pas autonomie.

Ik streef naar een houding van perfectionisme zonder valangst: eisen aan jezelf durven stellen, idealen durven stellen. Dat betekent dat ik vaker teleurgesteld ben (vooral met mezelf) dan als ik mezelf alleen dingen zou laten willen, waarvan ik weet dat ik ze kan bereiken. But life's too short to play it safe. Anders was ik nooit hier terecht gekomen!

BOEKRECENSIE >

Iemand, niemand en honderdduizend — Luigi Pirandello

DOOR MARIA SNOEK

Het komen tot een gevolgrijk filosofisch inzicht vereist zorgvuldige verdieping in de grote klassieke werken noch de intentie om tot een dergelijk inzicht te komen. Luigi Pirandello beschrijft in *Iemand, niemand en honderdduizend* hoe een ogenschijnlijk onschuldige opmerking kan leiden tot een bijna dwangmatige zoektocht naar de oplossing van de vraag der vragen: Wie ben ik?

Vittangelo Moscarda is grootaandeelhouder van een Siciliaanse bank, heeft een goed huwelijk en leidt een voor velen benijdenswaardig gemakkelijk leven. Als hij op een dag iets langer dan gewoonlijk voor de spiegel staat te treuzelen, vraagt zijn vrouw wat hij aan doen is. Moscarda werpt een onderzoekende blik op een pijnlijk plekje op zijn neus. "Ik dacht dat je keek naar welke kant hij scheef staat," merkt zijn vrouw op. Moscarda draait zich om als een hond die men op zijn staart getrapt heeft. "Scheef? Staat mijn neus scheef?" Zijn vrouw antwoordt rustig: "Zeker liefste. Bekijk hem maar eens goed: hij wijkt wat naar rechts af." Tot op dat moment had hij zijn neus, hoewel niet echt mooi, in ieder geval altijd heel redelijk gevonden. Bij nadere inspectie kan hij niet anders kan dan het lichamelijke gebrek toegeven en komt hij tot de ontdekking dat hij hiernaast een heel aantal verbeeldingen over zijn uiterlijk voor waar heeft gehouden. Hij gaat stelselmatig op zoek naar verdere verschillen tussen zijn eigenbeeld en het beeld dat anderen van hem hebben en komt tot de verwarrende conclusie dat hij in allerlei opzichten voor anderen in niet de Moscarda is die hij tot op dat moment voor zichzelf had gedacht te zijn. In de geesten van anderen bevinden zich tientallen verschillende Moscarda's, die voor hemzelf vreemden zijn. Slechts van buitenaf kunnen anderen deze zien en kennen.

In een onvermogen te accepteren dat hij een vreemde is voor zichzelf ontpopt zich in hem een stoutmoedig filosoof en besluit Moscarda een radicaal spel te spelen met de verwachtingen van zijn naaste kennissen. Het moet resulteren in zowel de hervinding als de ontbinding van zijn

persoonlijkheid.

Wanneer Moscarda na nauwgezette observatie en overpeinzing overgaat tot actie, verandert ook de sfeer van het boek: van vrij luchtig naar zwaar en soms zelfs grimmig. Om zijn doel te bereiken begaat hij een aantal, zogenoemde 'onvermijdelijke dwaasheden', die bepaald geen ethisch-verantwoord-keurmerk verdienen. Moscarda's instrumentele, totaal achteloze houding tegenover anderen wordt door hemzelf relativerend weggelachen. Het werk van Pirandello, Nobelprijswinnaar voor de literatuur van 1934, wordt doorgaans omschreven als pessimistisch. Hij trok maar liefst vijftien jaar uit voor het schrijven van de 190 pagina's die het boek telt en heeft het zelf beschouwd als zijn meesterwerk.

Of het donkere verhaal van Moscarda in *Iemand, niemand en honderdduizend* een goed of een slecht einde heeft is afhankelijk van de lezer. Hij heeft het lef om bewust te breken en los te laten en past dit op extreme wijze toe op zijn eigen identiteit. Dit kan zeer positief beschouwd worden als een boeddhistische vorm van zelfbevrijding. Moscarda geeft als volgt uitdrukking aan zijn staat van volledige onafhankelijkheid: 'Ik sterf ieder ogenblik en wordt opnieuw zonder herinneringen geboren: ik leef niet meer in mij, maar in ieder ding om mij heen.' Kan men hier geen enkele schoon- of waarheid in ontdekken, dan is het verhaal niet anders lezen dan als waarschuwing om jezelf niet te gebruiken als subject van experimenten die zijn ontstaan vanuit filosofische overpeinzingen.

Luigi Pirandello
Iemand, niemand en honderdduizend
Uitgever: Eldorado
ISBN: 90 4710 231 2
Prijs: € 10,-

Boekentorens & Writing Centers

DOOR LUUTZEN DIJKSTRA & SUZAN DEN BROK

Deze keer een dubbele editie van Bureau Buitenland! Suzan den Brok studeerde het afgelopen semester in St. Louis in de VS. Ze volgde daar mastervakken. Luutzen Dijkstra bleef dichterbij huis en vertrok naar Gent in België, waar hij vakken voor zijn bachelor volgde. Ze zochten elkaar op en vertellen hier en hun ervaringen én over elkaars stad.

Luutzen: Straks ga ik weer naar Gent voor mijn laatste tentamens. Helaas nog maar voor twee weken, want ik woon in een mooie grote kamer op een mooie locatie voor een prijs die in Utrecht ondenkbaar is. Elke keer dat ik in het afgelopen half jaar naar Utrecht ging was het wel erg leuk om al mijn vrienden weer te zien. Het is namelijk lastig om na een paar jaar weer opnieuw te moeten beginnen met het maken van vrienden. In je eentje in een stad terecht komen en het allemaal zelf maar uit moeten zoeken... Maar natuurlijk was dat ook een van de redenen waarom ik wegging. Even alle vanzelfsprekendheid weggooien en me weer bewust worden van alle dingen in het leven. Daarnaast hoopte ik in Gent een meer continentale benadering van filosofie te vinden, in tegenstelling tot de voor mijn gevoel erg analytische stroming in Utrecht.

Beide doelstellingen zijn zeker behaald. Ik ben momenteel bezig met een paper over Husserl. Fenomenologie dus, en vooral heel subjectief. Het maakt niet uit hoe je de tekst interpreteert, maar het gaat om hoe en waarom je het op die manier interpreteert. Een algemene objectieve interpretatie is immers onmogelijk, dus waarom zouden we ons daarmee bezig houden? Ik vind dat heel fijn, omdat ik getalenteerd ben in dingen anders te interpreteren dan het over het algemeen wordt gedaan. Tenminste, voor zover ik dat kan beoordelen. In ieder geval kan ik hierna wel weer een jaartje analytische filosofie aan.

Gent is de cultuurstad van België, net zoals Utrecht dat zo'n beetje in Nederland is. Veel bandjes, poëzie en andere kunstzinnige dingen. Daar heb ik wel veel gebruik van gemaakt, maar ik besepte me ook dat ik dat in Utrecht natuurlijk net zo goed kan doen. Verder is qua sfeer Gent veel bourgondischer en vooral meer re-

laxed. Tien minuten in de rij van de supermarkt staan is aan de orde van de dag, en een zebepad kun je zo oplopen zonder aangereden te worden. Maar ik denk dat België mede hierdoor ook wat minder rijk is. Na een paar maanden zie je dat in Gent ook veel arbeiders en werkelozen wonen en niet de hele stad door kunstzinnige studenten bewoond wordt. Daarnaast ga je inzien dat relaxedheid eigenlijk best inefficiënt is. Soms gaat het zelfs irriteren. Alle vanzelfsprekendheden die ik hier in Nederland had, en waar ik dus even vanaf wilde, neem ik nu bijna allemaal graag terug. Alleen de kalmheid en beschaafdheid zou ik wel uit België willen meenemen.

Omdat ik het een mooie gelegenheid vond om naar Amerika te gaan nu Suzan daar was en haar bovendien niet zo lang kon missen, ben ik bij haar op bezoek gegaan. Aangekomen in St. Louis ontfermde ze zich gelukkig direct over mij. Met de metro, die vlakbij haar huis een halte had, gingen we naar haar kamer. Die metrohalte was net een paar maanden oud. Gelukkig maar, want zonder rijbewijs en met slechts een fiets waren onze reizen een stuk moeizamer en langer geweest in het groots opgezette, wijdse Amerika. Met groots opgezet en wijs bedoel ik dat letterlijk. Het is niet groots in de zin van bewonderenswaardig, maar simpelweg groot qua formaat. Daarnaast is het duidelijk van menselijke makelij en lijkt het motto wel 'hoe ruimer, hoe beter'. Waar ik in Gent alles fiets moest het daar eigenlijk met de auto. Op zich is het allemaal wel mooi, maar het is wel heel erg gemaakt. In Gent heb je kerken van honderden jaren oud, in Amerika zijn ze veel jonger en daardoor veel perfecter en gladder. Overal zie je de american dream waar ik na een tijdje wel wat genoeg van had... Gelukkig was Suzan er om mijn aandacht op te richten.

Al met al vind ik Gent een bijzonder mooie stad, maar vind ik het wel prima om weer terug te komen naar Utrecht. Ik zou iedereen zeker aanraden om naar het buitenland te gaan. Tenminste, als de behoefte naar avontuur aanwezig is. Volgens mij maakt het dan eigenlijk niet zoveel uit waar je naartoe gaat.

Suzan: Het was wel leuk hoor, in Amerika, maar ik vond Gent héérlijk! Al die kerken overall om me heen, tussen de gevelhuisjes en kinderkopjes. Luutzen woont in een schattig klein huisje in een schattig knus wijkje, tussen twee parken in. (In St. Louis woonde ik in een ruim huis naast het grootste stadspark van Amerika.) Bruisend van de cultuur en kunst. En dan ik heb niet eens echt veel activiteiten gedaan daar, omdat mijn laatste paper voor St. Louis nog niet af was. Misschien heb ik het allemaal wel wat geïdealiseerd, maar dat is in ieder geval hoe ik Gent ervaren heb.

De universiteit van Gent is net als in Utrecht over meerdere gebouwen verspreid, maar ook daar is een soort Uithof met een Unnik. Die heet daar "de boekentoren": de Universiteitsbibliotheek. Dat is heel grappig, maar het is wel vervelend dat je niet in de toren kunt om tussen de boeken door te lopen, de medewerkers halen de boeken voor je als je die aanvraagt. Het studentenrestaurant is goedkoper dan in Utrecht, maar ongeveer even lekker (of vies, het is maar net hoe je het bekijkt).

Er zijn 288 cafés (in 1953 waren dat er 1093!) en op Luutzens toilet hangt een grappige poster met een typische beschrijving van dat allemaal. We hebben er een paar bezocht. Ik bleef me maar verbazen over de cultuurverschillen. Zo was er bijvoorbeeld een café waarvoor je door een best lang en heel smal steegje moest. Binnen waren er heel veel mensen op een veel te kleine oppervlakte, er stonden kaarsjes op de meest onmogelijke plekken, en dat met een houten vloer en houten trappetje naar een houten vliering. Zoiets zou in Amerika echt ondenkbaar zijn. Knusheid is daar sowieso ver te zoeken en ook voor de brandveiligheid zou dit absoluut verboden zijn. Wel was er in St. Louis heel veel live jazz, bluegrass en blues. Ook was er een soort studentenuitgaansgebied: The Loop. Daar is onder andere Blueberry Hill, met Chuck Berry als eigenaar. Ook was daar een Tivoli (dit keer een bioscoop) en een hele rits restaurantjes cafés en winkeltjes. Heel typisch was dat er downtown niets te beleven was na 6 uur 's avonds; er zijn daar alleen maar kantoren. Met als gevolg dat het er ook niet al te veilig is. Daar zijn ze nu wel wat aan het doen, oude pakhuizen worden nu hippe 'lofts'.

De universiteit was echt een Amerikaanse campus en ook nog een hele luxe. Wat dat betreft heb ik in het paradijs geleefd. Allemaal heel mooie gebouwen en van alle gemakken voorzien. Bijvoorbeeld ook een "writing center", waar ze je papers voor je nakijken voor je ze inlevert. En er

is een carrièrecentrum waar iedereen zich mee bezig moet houden. Dat vond ik een goed initiatief, omdat met mijn naderende afstuderen ik toch wel een beetje begin te piekeren over wat ik nu eens zal gaan doen. De studentengezondheidszorg was ook compleet aanwezig op de campus. Daarnaast veel sporten en andere clubjes en activiteiten. Wel viel het me op dat er vooral dans, toneel, emancipatie (voor vrouwen of minderheden), politieke of serieuze studieclubjes waren. Ik was op zoek was naar iets creatiefs, maar dat bleek onvindbaar. Mij werd steeds verteld dat ik dan maar een vak tekenen moest volgen. Maar dat is weer wat veel van het goede, dat is meteen voor studiepunten en dus heel hard werken en daardoor ook weer niet echt heel gezellig.

De lessen verschilden met de Nederlandse lessen. Dat wist ik van tevoren, maar het is toch nog heel apart om te merken. Iedereen praat graag. In elk van mijn lessen waren de studenten minstens de helft van de tijd aan het woord. Ik heb echt bewondering gekregen voor het vermogen van mijn medestudenten om hun mening op een heel duidelijke (maar wel omvangrijke) manier te formuleren. Ik vergeleek mijzelf met hen en merkte dat het regelmatig gebeurde dat ik in een paar woorden op een punt wees, terwijl een ander het zelfde punt ook maakte alleen dan in een betoog van vijf minuten of langer. En heel vaak gebeurde het dan ook nog dat weer een ander dan reageerde met: "ik wilde hetzelfde zeggen..." en vervolgens weer het hele verhaal opnieuw vertelde. Op zich was dat een goede les spreken in het openbaar voor mij. Maar ik miste toch wel die regelmatige samenvatting van de tekst of de theorie door de docent. Ik moest veel meer lezen dan ik gewend was

(ik heb twintig boeken gekocht!) en veel meer zelf de kern eruit halen. Ik ben er nog niet van overtuigd of deze manier van lesgeven effectiever is. Ook omdat de opmerkingen die ik hoorde in de lessen naar mijn idee niet van een heel hoog niveau waren. En misschien ligt het aan mijn gewenning, maar ik vond het ook best moeilijk om de rode draad te ontdekken omdat er zoveel verschillende opmerkingen gemaakt werden.

Met de deadlines is het gelukkig hetzelfde: heel streng in het begin, maar uiteindelijk valt het nog wel redelijk mee.

De faculteit lijkt me ongeveer even groot als in Utrecht, maar er hangt een heel andere sfeer. Geen posters aan de muren, luxe fauteuils in plaats van een dorpspomp, een enorme ovale vergader tafel in plaats van tafeltjes en stoeltjes en een lessenaar. Alle "graduate" studenten hadden een eigen bureau in een gezamenlijke kamer. Er was ook een soort studievereniging, maar die was nog niet zo actief en de leden waren meestal niet in voor een biertje achteraf. Dit mag voor de meesten ook niet eens, omdat ze geen eenentwintig zijn. Wel organiseerden ze inhoudelijk interessante dingen.

Nog iets anders over het uitgaan: er zijn heel mooie tenten, wederom van alle gemakken voorzien en ongelofelijk veel drankjes van over de hele wereld. Maar geen dansvloer! Geen enkele op 'The Loop'! Dat heb ik best wel gemist. Ik kreeg het idee dat mensen die willen dansen, bij een clubje gaan en het als sport beoefenen. Er waren wel een paar plekken, maar het was niet makkelijk om naar andere delen van de stad te gaan omdat de metro 's nachts niet veilig genoeg is (St. Louis is de meest criminele stad van Amerika!) en drink 'n drive kan natuurlijk niet.

Maar goed, noodgedwongen heb ik dus veel tijd bij mensen thuis doorgebracht, in de dorms. Dat is toch wel heel anders dan de Utrechtse studentenflats. Ze zijn van alle gemakken voorzien: een muziekkamer, iedere gang een eigen woonkamer, een grote keuken, een luxe eetzaal met hout afgewerkt en open haard. Van de buitenkant ziet het er ook een beetje uit als een kasteel. Kortom: niet verkeerd! Je eerste studie jaren doorbrengen in zo'n dorm lijkt me wel een hele ervaring. Daar bruist het wel van de activiteiten. Aankondigingen worden op je deur geplakt. Iedereen loopt bij elkaar naar binnen. Velen slapen ook nog met meerdere personen in één kamer. Daar bouwen Amerikanen dus hun vriendschappen op. Want dat gebeurt niet zo gemakkelijk in clubjes of via de studie. In sportzalen zijn er geen kleedkamers: iedereen komt in outfit en gaat zo ook weer weg. En tijdens de colleges zijn er geen pauzes en iedereen gaat ook meteen na de les weg.

Het laatste grote onderdeel van mijn tijd daar was toch wel het leren kennen van Chinezen, waarvan er heel veel in St. Louis zijn. Mijn huisgenoot was een Chinese architect, die heeft me in contact gebracht met zijn vrienden. Ik ben bijzonder geïntrigeerd geraakt door al die cultuurverschillen. Amerika en China zijn allebei zo ontzettend groot en aan allebei de kanten gebeurt zo veel op dit moment. Ik had het gevoel er midden in te zitten. Door al die verschillende mensen te ontmoeten en te spreken over hoe zij de gebeurtenissen en de cultuurverschillen ervaren, is mijn mening menig keer flink herzien. In ieder geval heb ik het idee dat mijn beeld van de wereld weer een stukje genuanceerder is geworden. En alleen al daarom kan ik iedereen zo'n ervaring aanraden.

POËZIE >
DE GEUTERENDE LEE

De grapijnen verprelen
Het gewanselde bedroek
Als solkende geswelen
Hebben zij hun verzloek

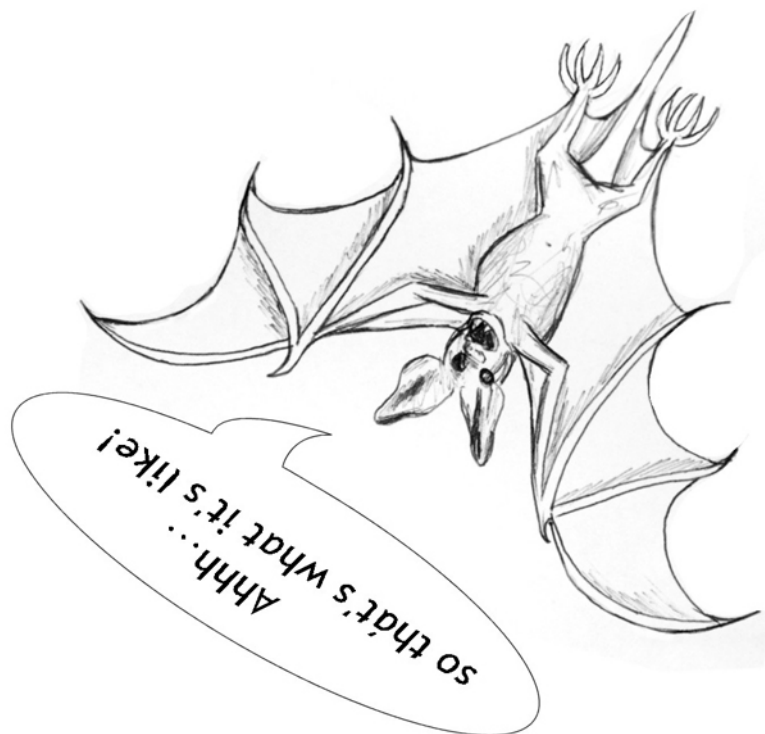
Ik zag de voere walen
Met zinderende breg
En grei de zanderdale
Tot in cepriam vermech

En zo boel ik de tenden
Van de geuterende lee
En van de welke wenden
Grom ik toen naar benee

Door Ellen Rutten

Wil jij ook een poëtische bijdrage leveren aan De Filosoof? Mail je gedicht naar de.filosoof@phil.uu.nl!

Thomas Nagel in het hiernamaals

FLEUR JONGEPIER

ACTIVITEITENKALENDER

Wat doet de FUF de komende tijd...

DINSDAG 13 FEBRUARI

Theemiddag

*Hoe komt de filosoof een koude februari-
maand door? Precies! Met dampende kopjes
thee, geserveerd door de FUF!*

Om 13:00 bij de dorpspomp.

DINSDAG 27 FEBRUARI

Forum Seks & Moraal

*Een niet te missen forum met een subversief
thema en prominente sprekers, te weten David
Copp en Marina Oshana.*

Aanvang 20:00 uur, in de ACU. Voertaal: Engels.

DONDERDAG 1 MAART

Feest!

*De FUF organiseert in samenwerking met en-
kele andere verenigingen weer een spetterend
feest met een waterig thema: Blue Lagoon...*

DONDERDAG 8 MAART

Gala met PAP, Awater en Albion

*Rokkostuums en Galajurken, sigaren, eti-
quette, corsages...*

Een authentiek gala is wat u te wachten staat!

DINSDAG 13 MAART

Theemiddag

Geen filosofie zonder een lekker bakkie!

Om 13:00 bij de dorpspomp.

WOENSDAG 28 MAART

FUF Open Podium

Altijd al eens je verborgen talenten willen

*laten schitteren ten overstaan van een publiek
bestaande uit welwillende filosofen? Grijp dan
nu je kans en geef je op! Of kom natuurlijk ge-
woon als toeschouwer.*

DINSDAG 3 APRIL

Filosofisch Forum

*Met natuurlijk weer diepgravende thema's, in
een toegankelijk jasje gestoken...*

Aanvang 20:00 uur, in de ACU

DONDERDAG 5 APRIL

FUF-borrel in de Mick

"Qui a bu, boira", zoals de Fransen zeggen.

Komt allen dus weer borrelen, v.a. 22:00 uur.

DINSDAG 20 APRIL

Theemiddag

*Zolang de koude blijft aanhouden, schenkt
de FUF thee ter warme compensatie. Inclusief
kostelijke koekjes.*

WEEK VAN 9-13 APRIL

Culturele activiteit

*De Cultuurcommissie doet weer haar uiterste
best om jullie culturele bagage te verrijken.
Nadere info volgt.*

ONDERWIJSVRIJE WEEK: TUSSEN BLOK 3 EN 4, 13 T/M 21 APRIL

Studiereis naar Krakau!

Het hoogtepunt van het jaar, de studiereis.

*En ditmaal gaan we naar Krakau! Een stad
met een rijke geschiedenis en dito cultuur,
en bovendien goed te betalen drankprijzen.*

*Schrijf je snel in dus! En kijk voor meer info op
www.phil.uu.nl/fuf.*

VERVOLGVERHAAL

Een eindeloze witte vlakke, wit waar je ook kijkt. Hij kijkt achter zich en ziet een eindeloze leegte; hij kijkt voor zich en ziet dezelfde uitzichtloze witte vlakke. Links en rechts is het niet anders. Hij staat stil, laat zich langzaam zakken tot hij in gehurkte houding zit. Voorzichtig prikt hij met één vinger in het koude wit. Sneeuw. Maar het is een heel dun laagje, onder de breekbare witte sneeuw is geel zand. Het zand voelt warm, toch blijft de koude laag sneeuw die eroverheen ligt onveranderd liggen. Hij richt zich weer op, loopt verder. Zijn stappen laten geen spoor achter in het zachte wit, geen spoor van voetstappen dat kan vertellen waar hij heeft gelopen.

Aangezien tijd hier niet bestaat kan hij niet weten hoe lang het heeft geduurd, maar uiteindelijk doemt aan de horizon een zwarte stip op. Hoe langer hij loopt, hoe langer de stip wordt. Wanneer hij bij de stip is aangekomen kijkt hij omhoog langs de ruwe stam, door de grote, vochtige donkergroene bladeren naar de blauwe lucht. De reusachtige palmboom staat kaarsrecht, alsof hij met een touw omhoog wordt gehouden, een touw dat reikt tot in de peilloze verten van de blauwe hemel.

Omdat hij moe is legt hij zijn pet in de

sneeuw, zijn rugzak ernaast en gaat hij tegen de stam van de boom zitten. Hij staart in de verte. Daar komen het wit en het blauw bij elkaar en vormen ze een strakke lijn. Hij knippert met zijn ogen. Als hij ze weer open doet zit er iemand voor hem. Haar gebruinte gezicht is gelooid en met rimpels overladen. Haar grijswitte haren zijn in een staart bijeen gebonden achter haar hoofd, maar enkele lokken zijn losgeraakt en worden door de zachte wind over haar voorhoofd geblazen. Ze zit in kleermakerszit en heeft haar ogen gesloten. Over haar schouders hangt een wollen doek in licht- en donkergrijs die ze met één hand gesloten houdt. Om haar dunne pols is een donkere armband gesloten.

‘Waar ben ik?’

Ze reageert niet. Haar ogenleden bewegen niet eens. Doodstil blijft ze zitten, alleen haar haren bewegen in de wind.

‘Waar kom ik vandaan?’

Met een langzaam gebaar, waar hij desondanks van schrikt, trekt ze het grijze kleed dicht om zich heen, alsof ze het koud heeft. Haar ogen blijven gesloten, haar gezicht onveranderlijk. Hij voelt zich onbehaaglijk. De sneeuw is koud, de enorme bladeren van de palm houden het zonlicht tegen waardoor het kil wordt om hem heen.

‘Waar moet ik naar toe?’

Nog steeds blijft ze met gesloten ogen zitten. Dan opent ze één oog zonder een andere spier in haar gezicht te vertrekken, het oog is melkwit met een azuurblauwe iris zonder pupil.

‘Je kunt overal naartoe, er is niets dat je tegenhoudt.’ Haar stem klinkt als het knisperen van droge herfstbladeren.

Hij kijkt om zich heen. Niets dat hem tegenhoudt.

‘Er is hier niets om naar toe te gaan.’

Nu opent ze haar andere oog ook en kijkt hem een tijdje aan. Hij voelt zich lichtelijk vreemd onder de blik van haar ogen zonder pupillen. Hij draait zijn hoofd weg en staart in het eindeloze wit. Na wat een eeuwigheid lijkt hoort hij haar weer spreken.

‘Weet je dat zeker?’

Hij draait zijn hoofd weer terug en kijkt haar verbaasd aan. Heeft ze niet gezien wat voor plaats dit is? Denkt ze dat er een einde zal komen aan al het wit? Hij ziet dat haar magere vingers haar doek loslaten en dat ze haar hand vervolgens onder zijn kin legt. Haar hand voelt als een lenteregen. Met zachte druk draait ze zijn hoofd naar rechts. Eerst ziet hij niets, dan doemt er langzaam iets op, alsof het vanachter dunnen mistflarden vandaan komt. Het

blijft echter schimmig, een vaag silhouet van uitsteeksels en donkere contouren. Hij tuurt en tuurt maar kan niet zien wat het is. Hij draait zijn hoofd terug en wil vragen wat het is, maar ze is weg. Op de plek waar ze zat ligt iets donkers. Hij staat langzaam op, zet zijn pet op en neemt zijn rugzak op zijn rug. Hij bukt weer en raapt de armband op die ze daar heeft neergelegd. Eerder leek deze geheel zwart te zijn, nu ziet hij dat er kleine steentjes in zitten. Ze lijken lichtblauw van kleur, maar ze zouden ook doorzichtig kunnen zijn. Hij doet de armband om zijn linkerpols – hij past precies – en grijpt de stam van de palm stevig vast. Het klimmen kost nauwelijks moeite, de stam is ruw en heeft vele uitstekende punten waaraan hij zich omhoog kan trekken. Als hij boven komt worstelt hij zich door de dikke bladeren die dicht tegen elkaar aan zitten waardoor er nauwelijks doorgang is. Daarna staat hij op de bladeren en richt zich langzaam op, zijn armen naar beide kanten uitgestrekt om zijn evenwicht niet te verliezen. Hij draait naar de kant waar hij de schimmige voorstelling zag en nu kan hij duidelijk zien wat het is. Wanneer hij weer beneden is staat hij nog even onder de palm. Hij kijkt naar zijn armband en ziet dat de stenen donkerder van kleur zijn geworden, ze zijn nu duidelijk blauw. Dan begint hij te lopen.

Het bovenstaande verhaal is een anonieme bijdrage aan de Filosoof. We hebben besloten om hiermee een traditie in het leven te roepen: het anonieme vervolgverhaal. Wanneer dit verhaal iets bij je heeft losgemaakt en je je geïnspireerd voelt om de volgende aflevering te schrijven, aarzel dan niet en stuur je verhaal naar de.filosoof@phil.uu.nl of leg het in het postvakje op de eerste verdieping van de faculteit.

COLOFON

Hoofredacteur:
Anna van Dijk

Eindredacteur:
Nori Spauwen

Secretaris:
Fleur Jongepier

Vormgeving:
Randy Lemaire

De Filosoof Nr. 33: oplage 450
Deadline Nr. 34: 8 maart 2007
Kopij: de.filosoof@phil.uu.nl

De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen te wijzigen of in te korten.

Uitgave van de FUF & de
Faculteit Wijsbegeerte, Heidelberglaan 8, 3584 CS Utrecht